

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

ในการพัฒนาประเทศนั้นสิ่งสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาประชาชนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ เพราะคนเป็นทรัพยากรที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ แนวทางการพัฒนาของประเทศไทยเน้นการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยกำหนดให้เป็นแนวคิดหลักและเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (2545-2549) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญในการมุ่งพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จนนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่มุ่งพัฒนา “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549:ออนไลน์)

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพตามเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 คือ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่ม ทุกวัยตลอดชีวิต มีทักษะชีวิต พัฒนาสมรรถนะ ทักษะของกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548:ออนไลน์) ทั้งนี้เพื่อเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคข้อมูลข่าวสารหรือยุคโลกาภิวัตน์ ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมนำไปใช้ในทางสร้างสรรค์และเกื้อกูลแก่สังคม ระบบการศึกษาที่เกื้อหนุนการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวจึงต้องเป็นระบบที่เปิดกว้าง ให้อิสระและทางเลือกสูงสุดทั้งในแง่ความหลากหลายของกระบวนการเรียนรู้ เนื้อหาความรู้รวมทั้งการจัดการเรียนรู้ซึ่งจะพึงรัฐฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยความเชื่อมโยงของ บ้าน สถาบันการศึกษา วิถีชุมชนและทุกส่วนของสังคม อย่างครบถ้วนมีดุลยภาพเป็นองค์รวมไปพร้อม ๆ กัน (มนัสวานันท์ โกวิททยา, 2545:127)

การเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาชนบท อันเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการจัดการศึกษาเรียนรู้

ของประเทศไทยสำหรับประชาชนในชนบท ปัจจุบันยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร(เสน่ห์ จามริก ,2537: 27) เนื่องจากช่องว่างการเรียนรู้ระหว่างคนในเมืองกับชนบทยังอยู่ในระดับสูง เห็นได้จากผลการพัฒนาด้านสังคมของประเทศในระบอบเศรษฐกิจแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ด้านการพัฒนาทุนทางสังคม พบว่า อัตราการเรียนรู้ในปี 2545 ในเขตเมืองร้อยละ 68.6 ในขณะที่เขตชนบทร้อยละ 50.8 และในช่วง 5-6 ปี ที่ผ่านมาในเขตชนบทมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้คงที่ อยู่ในระหว่างร้อยละ 2.8-2.9 ซึ่งเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าในเขตเมืองที่มีอัตราร้อยละ 2.8 ในช่วงปี 2539-2540 และเหลือเพียงร้อยละ 1.6 ในช่วงปี 2544-2545 และตัวชี้วัดสำคัญอีกประการคือ กำลังแรงงานในภูมิภาคส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษา สัดส่วนของกำลังแรงงานที่จบชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ในเกือบทุกภูมิภาคต่ำกว่าร้อยละ 40 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2548:ออนไลน์) สถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการศึกษาของคนในชนบทต่ำกว่าคนเมืองและมีอัตราการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่ค่อนข้างต่ำส่งผลให้แรงงานมีคุณภาพต่ำขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เพราะขาดความรู้ความสามารถ จึงเกิดช่องว่างในการพัฒนาเมืองและชนบทส่งผลให้การพัฒนาในภาพรวมของประเทศขาดความสมดุล และปัญหาสำคัญอีกประการ คือ การศึกษาที่ถูกจัดขึ้นสำหรับประชาชนถูกผูกขาดโดยการจัดการจากรัฐเป็นส่วนใหญ่ วิธีการเรียนรู้จึงกลายเป็นสิ่งที่ไม่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิต วิถีคิด ระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น กลไกการเรียนรู้ด้วยตนเองของชุมชนผ่านสถาบัน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้ถูกลดบทบาทลงแล้วแทนที่ด้วยค่านิยมสมัยใหม่ ระบบการศึกษาไม่สามารถเตรียมคนได้อย่างสมบูรณ์แบบสำหรับชีวิตในอนาคต เนื่องจากถูกจำกัดการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่รัฐต้องการ ทำให้มีคนจำนวนอีกไม่น้อยไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษา คนชนบทจึงละทิ้งถิ่นฐานเพื่อเข้าเป็นแรงงานในเมืองเป็นจำนวนมาก(วิชัย ต้นศิริ, 2547:62 ; อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์,2540:59-60)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นกฎหมายเพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิถีในการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นทางการเป็นองค์รวม โดยยึดหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งสร้างแหล่งความรู้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง โดยกำหนดไว้ในมาตรา 8 และ มาตรา 15 ว่า หลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ,2546: 5,8) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการทั่วไปของคนทุกคนที่จะเรียนรู้จากสถานการณ์และเงื่อนไขรอบๆ ตัว ตลอดจนการแสวงหาทางออกของปัญหาที่เผชิญอยู่ ทั้งการทำงานและการดำรงชีวิตที่จะต้องเรียนรู้ไป แก้ปัญหาไป เป็นการเรียนรู้ที่เป็นอิสระสามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งต่างๆ โดยไม่จำกัดเวลา สถานที่ และบุคคล สามารถเรียนรู้ได้ตาม

ความต้องการกับสิ่งที่ตนเองสนใจและพอใจ กล่าวได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการเรียนรู้ทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ จากเกิดจนตาย ซึ่งครอบคลุมถึงการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย(สุนทร สุนันท์ชัย,2543: 10; สุมาลี สังข์ศรี, 2544:2-3)

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องดำเนินการโดยการสนับสนุนให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบให้การบริหารจัดการจากส่วนกลางไปสู่ชุมชน แก้ไขปัญหาต่างๆให้ตรงตามความต้องการของประชาชนและสังคม บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า “คนจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ” ดังนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของประชาชนในชนบทจึงต้องมองในหลายมิติบนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่า “คนที่อยู่ในสถานที่ต่างกันย่อมมีความต้องการแตกต่างกัน” จึงต้องมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ของตนเอง เพราะแต่ละบุคคลจะรู้ว่าปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของตนเองนั้นเป็นอย่างไรและสามารถแก้ไขไปในทิศทางใด (ปรัชญา เวสารัชช และอภิชัย พันธเสน, 2540:12) ในขณะเดียวกันการดำเนินการของรัฐที่ผ่านมามุ่งเน้นให้เป็นไปตามกรอบนโยบายที่ถูกสั่งการลงมาโดยไม่คำนึงถึงประชาชน จากการศึกษาของ ณรงค์ฤทธิ มนตรีภักดี (2544:บทคัดย่อ) พบว่า ข้าราชการมีแนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่นมุ่งเน้นให้เป็นไปตามกรอบนโยบายที่รัฐสั่งการลงมา มากกว่าที่จะมุ่งแก้ไขพัฒนาพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางการพัฒนาด้านการพัฒนาคนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หากแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปในลักษณะดังกล่าว อาจทำให้การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง เนื่องจากไม่ได้รับรู้ปัญหาจากประชาชนโดยตรง ดังนั้นการสำรวจความต้องการของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

จังหวัดพังงาเป็นจังหวัดหนึ่งที่ประสบปัญหาด้านการศึกษาของประชาชน เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ ซึ่งเห็นได้จากสถิติของประชากร อายุ 15 ปีขึ้นไป ที่มีงานทำ จำแนกตามระดับการศึกษาที่สำเร็จของจังหวัดพังงา พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ มีการศึกษาอยู่ในระดับก่อนประถมศึกษาร้อยละ 30 รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษาร้อยละ 24.4 ระดับมัธยมศึกษาร้อยละ 12.5 ระดับอุดมศึกษาร้อยละ 12.3 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 11.1 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ,2549:ออนไลน์) สถิตินี้ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดมีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการพัฒนาจังหวัดในด้านต่างๆตามมา

ทางจังหวัดพังงาจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ด้านการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาบริการการศึกษาในระบบและนอกระบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น พัฒนาฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพและสังคมน่าอยู่ (สำนักงานจังหวัดพังงา,2549:ออนไลน์) ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ไม่ได้รับการศึกษาภาคบังคับในวัยต้น ให้ได้มีโอกาสเรียนรู้

และพัฒนาศักยภาพของตนเองในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท: กรณีศึกษาจังหวัดพังงา ทั้งนี้เพื่อให้ได้องค์ความรู้และข้อมูลต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชนบทมากยิ่งขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท กรณีศึกษาจังหวัดพังงา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิต
 - 1.3 ความเป็นมาของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.4 ความจำเป็นในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.5 เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.6 หลักการในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.7 แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.8 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 1.9 แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน
2. แนวคิดและหลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่
 - 2.1 ความหมายของผู้ใหญ่
 - 2.2 ความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่
 - 2.3 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
 - 2.4 รูปแบบและวิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
 - 2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
 - 2.6 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 ทฤษฎีความต้องการ
 - 3.2 ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.1 ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิตไว้ ดังนี้

Cropley (1978 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล,2547: 8-9) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นการตอบสนองความสำคัญของความต้องการที่จะเรียนรู้ในส่วนของผู้เรียนรู้อย่าง และเป็นสำนักและความพยายามของหน่วยงานทางการศึกษาที่จะจัดสถานการณ์เพื่อจะอำนวยความสะดวกให้กับการเรียนรู้นั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะไม่รวมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในชีวิต

Peterson (1975 อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี,2544:20) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลตลอดช่วงชีวิตของเขา อันเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาสติปัญญา สังคมและบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการศึกษาของผู้ใหญ่แต่เป็นการศึกษาสำหรับทุก ๆ ช่วงชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษาไปจนถึงผู้สูงอายุ เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย

รุ่ง แก้วแดง (2543:78-79) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การเรียนรู้ที่รวมถึงการศึกษาในระบบ นอกกระบวน และการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้เรียน คือ ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ตั้งแต่ก่อนเกิดจนตาย เรียนรู้ได้ทั้งชีวิต ครอบคลุมถึงคนที่ศึกษาด้วยตนเอง คนในวัยทำงาน ผู้สูงอายุ ฯลฯ

UNESCO (1968 อ้างถึงใน สุมาลี สังข์ศรี,2544:17) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตนั้นได้นำมาใช้ในเชิงของการให้การศึกษาต่อเนื่องแก่ผู้ออกจากโรงเรียนแล้ว หรืออาจจะเรียกว่าผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่เป็นเวลานาน แต่ปัจจุบันนี้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตนั้นครอบคลุมกว้างกว่า กล่าวคือ จะครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาในภาพรวมเป็นการจัดการศึกษาที่จะสนองความต้องการทางการศึกษาของแต่ละบุคคลและของกลุ่ม จะครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาสำหรับเด็กไปจนถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ อย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546:2)

สุมาลี สังข์ศรี (2544:2) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ จากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

สุนทร สุนันท์ชัย (2543:10) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการ

จากความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาตลอดชีวิตที่กล่าวมา สรุปได้ว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้สูงสุด จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลจากการประพฤติปฏิบัติจนกลายเป็นวัฒนธรรม กล่าวคือ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงอายุ และทุกรูปแบบของการเรียนรู้ ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนริเริ่มขึ้นอย่างตั้งใจ และมีเป้าหมายในการพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติ สมรรถภาพ และพฤติกรรม ที่ครอบคลุมการเรียนรู้ การเรียนเพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและสังคม ส่วน “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นเป้าหมายและอุดมการณ์ในการจัดโครงสร้างและระบบการจัดการศึกษาเพื่อให้ บุคคลสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตจึงให้ความสำคัญที่การจัดระบบโครงสร้างของการศึกษา

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” และ “การศึกษาตลอดชีวิต”

จากความหมายของ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” และ “การศึกษาตลอดชีวิต” ที่นักวิชาการหลายท่านได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของคำสองคำนี้ ไว้ดังนี้

Shuping (2002 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547:8) กล่าวว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป็นคำสองคำที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและเป็นคุณลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กันแบบสองทาง การศึกษาตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานทางการศึกษาในการกำหนดนโยบาย วางแผนจัดโปรแกรมทางการศึกษาที่สมาชิกทุกคนในสังคมสามารถเข้าร่วมได้ นั่นคือต้องจัดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้กับพลเมืองทุกคนรวมทั้งการสร้างสภาพการณ์ที่เอื้อต่อการที่ทำให้พลเมืองจะได้รับการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตส่งเสริมการทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีจุดมุ่งหมายในการทำให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นจริง การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการกระตุ้นให้พลเมืองแต่ละคนมีความสามารถและมีนิสัยในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณค่าอย่างกระตือรือร้น ตลอดช่วงชีวิตของเขา

วิชัย ตันศิริ (2539:9-13) และสุมาลี สังข์ศรี (2546:3) ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่าง “การศึกษาตลอดชีวิต” กับ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเหมือนเป้าหมายการจัดการศึกษาตลอดชีวิต นั่นคือการศึกษาดูตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้มนุษย์มีความสามารถในการที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง แต่มีจุดเน้นที่ต่างกันคือ การนำคำทั้งสองไปใช้ ในการใช้คำว่าการศึกษาตลอดชีวิตจะเน้นในแง่การให้แนวทาง มองในแง่ผู้จัดว่าจะจัดเตรียมกระบวนการจัดประสบการณ์อย่างไรจึงจะให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตลอดชีวิต ส่วนที่ใช้คำว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเน้นที่ตัวผู้เรียนโดยละการจัดการศึกษาไว้ เน้นเฉพาะในส่วนผู้เรียนว่าเมื่อมีผู้จัดการศึกษาให้แล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไรเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไรในลักษณะใด

จากข้อความดังกล่าว สรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการศึกษาดูตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ ต้องการให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมเพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองเพียงแต่อาจมีจุดเน้นต่างกัน กล่าวคือ นักการศึกษาที่ใช้ คำว่า การศึกษาดูตลอดชีวิต (Lifelong Education) นั้น อาจจะมีมุมมองในแง่ของการที่จะใช้แนวทาง มองในแง่ผู้จัดว่าจะจัดเตรียมกระบวนการจัดประสบการณ์อย่างไรจึงจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมตลอดชีวิตของเขา ส่วนนักการศึกษาที่ใช้คำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) อาจจะมีมุมมองที่ตัวผู้เรียนโดยละการจัดการศึกษาไว้ในฐานที่เข้าใจ จะเน้นในส่วนของผู้เรียนว่า

หลังจากมีผู้จัดการศึกษาแล้วผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไร และเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างไรหรือในลักษณะใดก็คือเป้าหมายปลายทางเดียวกันนั่นเอง

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต และ การศึกษาตลอดชีวิต ในความหมายเดียวกันหรือใช้แทนกัน ตามแนวคิดของ สุมาลี สังข์ศรี(2544:13-15) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิต คำสองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกันมาก นักวิชาการหลายท่านได้ให้คำอธิบายไว้ว่าทั้งสองคำนี้ มักใช้แทนกันหรือใช้ในความหมายเดียวกัน

1.3 ความเป็นมาของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์มาเป็นระยะเวลาอันช้านานซึ่งเกิดขึ้นในทุกสังคม สมาชิกสังคมมีการเรียนรู้รูปแบบการดำเนินชีวิตในลักษณะต่างๆ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผ่านประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ จนนำมาสู่แนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เป็นรูปธรรมโดยมีพัฒนาการโดยสรุปดังต่อไปนี้(นิตยา สำเร็จผล,2547:1; สุนทร สุนันท์ชัย,2543:5-7; สุมาลี สังข์ศรี,2544:3-13 ; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2543:77-80)

ปี ค.ศ. 1960 ยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดประชุมนานาชาติว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ หรือ World Conference on Adult Education ที่กรุงมอทรออล ประเทศแคนาดา มีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญแก่ “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นครั้งแรก ยูเนสโก ได้นำคำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” มาใช้เพื่อกำหนดกิจกรรมที่จะดำเนินงานและจัดทำแผนงบประมาณระหว่างปี ค.ศ. 1963-1964 ในช่วงต่อมา ยูเนสโกได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตมาโดยตลอด เช่น ในการประชุมใหญ่สามัญ ครั้งที่ 15 ประมาณช่วงปลายปี ค.ศ. 1960 ถึงต้นปี ค.ศ. 1970 ยูเนสโกได้เลือกให้ “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นเรื่องหลักเรื่องหนึ่งในบรรดา 12 เรื่องที่จะต้องนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติในประเทศสมาชิกต่อไป

ปี ค.ศ. 1970 “การศึกษาตลอดชีวิต” ได้ถูกเลือกให้เป็นเรื่องหลักที่จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ มีการสนับสนุนส่งเสริม ให้นักการศึกษาทำการค้นคว้าเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ ทิศทาง และแนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง เช่น ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ “An Introduction to Lifelong Education” ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าของนักการศึกษาและสมาชิกในคณะกรรมการของยูเนสโก การเผยแพร่แนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตได้นำเสนอในปี ค.ศ.1970 เช่นเดียวกันและปีดังกล่าวเป็นปีการศึกษานานาชาติ

ปี ค.ศ. 1972 “การศึกษาตลอดชีวิต” ได้ถูกนำมาเป็นแนวคิดหลักสำหรับการวางนโยบายทางการศึกษาของประเทศต่างๆ Edgar Faure อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

ศึกษาธิการของฝรั่งเศส เป็นประธานจัดทำเอกสาร ซึ่งเป็นรายงานของคณะกรรมการระหว่างชาติว่าด้วยการพัฒนาการศึกษา ได้ให้แนวคิดสรุปได้ว่า “การศึกษาตลอดชีวิตเท่านั้นที่จะทำให้คนเป็นคนที่สมบูรณ์” การให้การศึกษาที่จะทำให้เป็นคนที่สมบูรณ์ได้ จะต้องเป็นการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต และได้มีข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ เสนอให้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักสำหรับการวางแผนนโยบายทางการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา หลังจากนั้นมาประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกก็ได้นำแนวคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตนี้ไปพิจารณากำหนดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศของตนต่อไป

สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเช่นเดียวกับนานาประเทศ แต่การดำเนินการที่ผ่านมาจะเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการจัดโอกาสให้บุคคลได้เข้ารับการศึกษาระดับในวัยผู้ใหญ่หรือการซ่อมเสริมในวัยต้นที่ขาดหายไป โดยมีกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการจัดหลักสูตรซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อการรู้หนังสือและเพื่ออาชีพ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการกำหนดแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถือว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกรอบในการจัดการศึกษาของประเทศ (สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 79-80; สุนทร สุนันท์ชัย, 2543:8; อุดม เขยกิจวงศ์, 2544:148) ดังที่ได้ระบุไว้ในมาตรา 8 ว่า 1) การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546:5)

และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลักอันหนึ่งของการพัฒนาประเทศ โดยกล่าวถึงสังคมไทยที่พึงประสงค์ หนึ่งว่า “สังคมไทยต้องเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนตอนหนึ่งว่า “เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สุขภาพแข็งแรง คิดเป็น ทำเป็น มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวิถีชีวิตอย่างมีเหตุผล มีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต และรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานให้เกิดความสมดุลในการยกระดับคุณภาพชีวิต” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543:14)

1.4 ความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Smith (2002 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547:6) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุโรปเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด

1) ระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงและสามารถแข่งขันในระดับโลกได้ อันเนื่องมาจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้เกิดการจ้างงาน

2) ความเสมอภาค การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มั่นใจได้ว่าปัจเจกชนจะได้รับการตอบสนองความต้องการทุกคน

3) การยึดเหนี่ยวกันในสังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิตทำให้มั่นใจว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลชุมชนและสังคม เป็นแบบเป็นมิตร สงบสุขและเป็นสังคมที่เกิดการพัฒนา

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในการพัฒนาศักยภาพของ บุคคล ครอบครัวชุมชนและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้ (สุนทร สุนันท์ชัย, 2543:13-26; สุมาลี สังข์ศรี, 2544:29-40; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544: 3-4 ; อุดม เขยกีวงศ์, 2544:125-126)

1) ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงาน

การศึกษาตลอดชีวิตมีความจำเป็นมากในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะในสภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ดังเช่น ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพการงานในเรื่องของเศรษฐกิจ พบว่า หลายประเทศโดยเฉพาะในประเทศอุตสาหกรรมต้องการคนที่มีความรู้ มีทักษะเฉพาะด้านมากขึ้นเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง ทันกับนวัตกรรมใหม่ ๆ มีการจ้างงานแบบไม่เป็นเวลามากขึ้นคือ จะจ้างเพียง 3-4 วันต่อสัปดาห์เท่านั้น ทำให้เกิดคนว่างงานมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการแข่งขันในตลาดแรงงานสูงมาก สตรีต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานเพิ่มขึ้นเพื่อแบ่งเบาด้วยฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องหันมาปฏิรูปการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางด้านวิชาการต่างๆ และมีกิจนิสัยที่เหมาะสมเมื่อเข้าสู่ระบบการจ้างงาน และบุคคลนั้นก็ควรได้รับการฝึกฝนจากนายจ้างอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้สิ้นสุดในระบบแต่ต้องการจัดเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนาทักษะให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ

2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ปัญหาสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น มีการแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบ มีความแตกต่างในเรื่องของกลุ่มคน คนจน คนรวย ประเพณีดั้งเดิมของประเทศต่างๆ หรือ

อารยธรรมต่าง ๆ ถูกครอบงำอย่างรวดเร็วโดยวัฒนธรรมใหม่ ๆ จึงจำเป็นต้องให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้รู้จักเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง สังคมปัจจุบันมีการมองแบบแยกส่วน ซึ่งเน้นความชำนาญเฉพาะด้านมากเกินไป ทำให้ไม่มองชีวิตอย่างบูรณาการ บุคคลจึงจำเป็นต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อรู้จักโลกกว้าง และรองรับกับบทบาทชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป มีการปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้นตลอดเวลา ด้านวัฒนธรรมนั้น บุคคลต้องเรียนรู้วิธีการเลือกสรรและผสมผสานสิ่งที่มีอยู่กับสิ่งใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ให้กลมกลืนไปด้วยดี

3) ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี

ความรู้วิทยาการและเทคโนโลยีมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตของบุคคลเป็นอย่างมาก มีการผลิตเครื่องมือ เครื่องจักร เทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการประกอบอาชีพ การคมนาคมเจริญขึ้น การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารรวดเร็วขึ้น และทุกวันนี้มีการพัฒนาคิดค้น วิจัยองค์ความรู้ใหม่ตลอดเวลาส่งผลให้วิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมล้าสมัย ด้วยบริบทดังกล่าวบุคคลจึงต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอดอยู่ในสังคมไร้พรมแดน ต้องเรียนรู้ให้ได้เร็ว ให้ได้มาก ใช้เวลาน้อย แล้วปรับแนวคิดเชื่อมโยงกับแนวคิดต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การศึกษาตลอดชีวิตจึงเน้นการจัดการเรียนรู้ให้บุคคลสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตามความถนัดและความสะดวกของตนเองสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ตลอดเวลาผ่านสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

4) ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและการปกครอง

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนในการปกครองประเทศและมีสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันประเทศต่าง ๆ จึงต้องปรับระบบการศึกษาของตนเองให้พร้อมที่จะให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับคนทุก ๆ คนในสังคมจึงมีความจำเป็นที่จะทำให้คนมีฐานะเท่าเทียมกัน ที่จะแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน สังคมที่เรียกว่าสังคมเสรีประชาธิปไตยนั้นต้องเน้นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับพลเมืองทุกคน จึงสามารถดำรงอิสระและใช้เสรีภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5) ความเปลี่ยนแปลงด้านความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตจะพบว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย การดำเนินชีวิตถูกกำหนดด้วยกรอบของเวลา ความสัมพันธ์ของบุคคล ครอบครัว บุคคลในครอบครัวมีเวลาให้แกกันน้อยลง มีความสัมพันธ์กันน้อยลง ตัวอย่างของประเทศไทยเห็นได้ชัดคือเมื่อก่อนเราอยู่แบบครอบครัวขยาย ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว ความช่วยเหลือ ความพึ่งพาอาศัย ความร่วมมือต่าง ๆ ค่อนข้างจะน้อยลง ทุกคนต้องเผชิญสภาพต่าง ๆ ด้วยตัวเองช่วยตัวเองมากขึ้น เพราะปัจจุบันสังคมเน้นการผลิตและการบริโภคมากเกินไป ค่านิยมของสังคมจึงอยู่ที่การมีอะไรมากกว่ากันทางวัตถุ จึงทำให้เกิดการชิงดีชิงเด่นกัน แทนที่จะทำให้

ตนเองเกิดความรู้ ความจริงคุณค่าของชีวิต จึงมีผู้เสนอแนะให้สร้างสรรค์สังคมโดยการใช้ การศึกษาเป็นเครื่องมือโดยการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) เป็นสังคมที่สนใจ ต่อกิจกรรมของมนุษย์และใช้การศึกษาตลอดชีวิตเป็นเครื่องมือในกรทำความเข้าใจตัวมนุษย์และ สร้างอารยธรรมที่ดั่งามขึ้น การศึกษาตลอดชีวิตจึงมุ่งสร้างคนใหม่ (New man) มีความอยากรู้ อยากรูเห็นตลอดชีวิตมีทักษะที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต มองเห็นความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ดำรงชีวิต อย่างผาสุกอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล มีจิตที่เป็นประชาธิปไตย

6) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร

เมื่อก่อนประชากรในวัยเด็กจะมีจำนวนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับพีระมิด ก็จะเป็นส่วนฐานกว้าง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไป ฐานแคบลง แต่จะป่องตรงกลาง คือ ส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงาน แสดงว่า จำนวนผู้สูงอายุมากขึ้น เพราะคนอายุยืนยาวขึ้นการเปลี่ยนแปลงลักษณะ โครงสร้างเช่นนี้ การศึกษาต้องเปลี่ยนทิศทางไป แทนที่จะมุ่งให้การศึกษาแก่เด็ก เราก็มุ่งให้ การศึกษากับประชากรในวัยแรงงาน แล้วก็มุ่งให้การศึกษาแก่คนที่จะสู่วัยเกษียณอายุ และการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น

7) ข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ยังพบข้อจำกัดในเรื่องการศึกษาอีกเป็นจำนวนมาก แม้ในประเทศที่ พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ยังพบว่า มี 1 ใน 3 ของคนที่จบ การศึกษาภาคบังคับแล้ว ไม่มีโอกาสได้เกี่ยวข้องกับเรียนการศึกษาอีกเลย จะเห็นว่า การศึกษา ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่เอื้อต่อการศึกษตลอดชีวิตเท่าที่ควร โอกาสของการได้รับการศึกษาของ บุคคลยังไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสหลักสูตรยังไม่สัมพันธ์กับสภาพการ ดำเนินชีวิตที่ต้องเผชิญกับปัญหาความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันระบบ การศึกษาก็ไม่สามารถเตรียมคนได้อย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อชีวิตในอนาคตและแนวโน้มของคนใน สมัยนี้จะกลับมาศึกษาเล่าเรียนต่อแม้ว่าจะพ้นวัยเยาวชนแล้วก็ตาม ประกอบกับปัญหาสังคมมี มากมายและมีปัญหาใหม่ ๆ อยู่เสมอ มนุษย์จำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านี้และหาทางแก้ไข แนวโน้มเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าระบบการจัดการศึกษาแบบเดิมไม่สามารถจัดการเรียนรู้ให้ ตอบสนองความต้องการดังกล่าว

จากความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถสรุปได้ว่า ความจำเป็นที่ หลายๆประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้นำเอาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาเป็นแนวคิด หลักในการจัดการศึกษานั้น เกิดจากปัจจัยด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และอาชีพการงาน การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางด้านความ เป็นอยู่การดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อจำกัดของการศึกษาที่เป็นอยู่ ในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งประชาชนต้องมีการปรับ บทบาทของตนเองให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อพร้อมรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะมา

พร้อมกับความเจริญและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมกับการเผชิญหน้ากับปัญหาดังกล่าว

1.5 เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Kemp (1998: Online) กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดมุ่งหมายที่ผลการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนมีประโยชน์แก่ประชากรทุกคน โดยการพยายามหาแนวทางที่เป็นไปได้ในการตอบสนองความต้องการทางการศึกษาและการฝึกอบรมของแต่ละบุคคล ลูกจ้าง และของชุมชนที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์ที่สุด ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

Marra , et al. (1999 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547:17) ให้ความสำคัญของเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปที่กระบวนการทำให้คนมีเครื่องมือในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง โดย กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การทำให้คนมีเครื่องมือ ได้แก่ ทักษะและสมรรถภาพที่ต้องการเพื่อการศึกษาด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง หลังจากสำเร็จการศึกษาในระบบโรงเรียน

วิชัย ตันศิริ (2539: 12) และสุนทร สุนันท์ชัย (2543:33) กล่าวถึงเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งคำว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความหมายแตกต่างกันตามค่านิยมของสังคม ขึ้นอยู่กับระบบการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตที่ดี ความคิดความเชื่อและประเพณีของสังคม สภาพเศรษฐกิจและปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการถึงแม้จะมีความแตกต่างกันเช่นนั้นก็ตาม ซึ่งปัจจุบันแม้หลายประเทศจะมีความมั่งคั่งร่ำรวยคุณภาพชีวิตของประชากรดีขึ้นแต่สิ่งที่ทุกประเทศต้องการร่วมกัน คือ ความสงบสุข การป้องกันมลภาวะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ฯลฯ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องเข้ามามีบทบาทช่วยแก้ไข โดยให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ “พัฒนามนุษย์ให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต” ให้เข้าใจสิ่งที่เป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความร่วมมือที่จะทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตขึ้นได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543:88) และสุมาลี สังข์ศรี (2544:200) ได้สรุปเป้าหมายของการศึกษาตลอดชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของไทยที่ได้จากการศึกษาประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ 6 ประเทศไว้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตของคนไทยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้การศึกษาดวมกลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาบุคคลในทุกช่วงอายุทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม สติปัญญา ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

ให้มีความรู้พื้นฐานเพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ให้มีความรู้และทักษะในการคิด วิเคราะห์ การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ การแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเลือกรับความรู้ ข้อมูลข่าวสารและนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ในทุกช่วงวัย รวมทั้งอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติโดยรวม

สรุปได้ว่า เป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การพัฒนาบุคคลให้มีเครื่องมือที่สำคัญในการดำรงชีวิตในโลกอย่างมีความสุข สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ความรู้ ทักษะ และคุณสมบัติหรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตเพื่อการพัฒนาตน และสังคมโดยรวมจากผลการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนขึ้น

1.6 หลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Medel-Anonueo; et al. (2001 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล, 2547:23) เสนอแนะแนวทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือนักการศึกษา จะต้องดำเนินการตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

- 1) การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องเป็นไปเพื่อปรับความแตกต่างของปัจเจกบุคคลในการเรียนรู้ให้เหมาะสม (Lifelong Learning as Optimizing Individual Differences)
- 2) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการต่อเนื่องของประสบการณ์การเรียนรู้ (Lifelong Learning as a Continuity of Learning Experience)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (วิชัย ต้นศิริ, 2539:13-14; สุนทร สุนันท์ชัย, 2543:28-35; สุมาลี สังข์ศรี, 2544:44-54; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543:9)

- 1) การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษา หากแต่เป็นกระบวนการตลอดชีวิตของบุคคล บุคคลสามารถวางแผนเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิชาที่มีอยู่ในสังคมได้
- 2) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมดโดยประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ ส่วนเนื้อหาของการศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยเนื้อหากว้าง ๆ สองกลุ่ม คือ การศึกษาสายสามัญและการศึกษาวิชาชีพ
- 3) บ้านมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การเรียนรู้ตลอดชีวิต เปรียบเสมือนโรงเรียนแห่งแรก มีหน้าที่อบรมและให้การศึกษาเบื้องต้นแก่เด็ก และเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็กในการศึกษาตลอดชีวิตและชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาลำดับต่อมา เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

จากแหล่งการเรียนรู้หลากหลายประเภทในชุมชน เช่น โรงเรียนสถานประกอบการ โรงพยาบาล วัด เป็นต้น

4) การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและผสมผสานกันทั้งใน แนวตั้งและแนวนอน แนวตั้ง หมายถึง ช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลควรได้รับการศึกษาในทุก วัย ในทุกช่วงชีวิตอย่างเท่าเทียมกันโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคมและแนวนอน หมายถึง บุคคล ควรได้รับการพัฒนาทุกด้านในช่วงชีวิตหนึ่ง ดังนั้น บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกประเภทและ ต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน

5) การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านเนื้อหา สื่อการ เรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนและกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น

6) เป้าหมายสูงสุดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดย จะต้องมุ่งสร้างโอกาส แรงจูงใจและความสามารถที่จะศึกษา โดยจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ ถูกต้องแก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

7) การเรียนรู้ตลอดชีวิตควรจัดให้แพร่หลายทั่วถึงเป็นประชาธิปไตยไม่เพียงแต่ ให้โอกาสคนกลุ่มเดียวในสังคมส่วนใหญ่ การจัดการศึกษาในปัจจุบันแม้เพียงขั้นพื้นฐานก็ยังไปไม่ ทั่วถึง บางแห่งแม้จะจัดได้กว้างขวางทั่วถึงแต่คุณภาพยังไม่เท่าเทียมกัน

8) จัดการเรียนรู้เรื่องสภาพจริงและปัญหาที่จะเผชิญเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและ สามารถพึ่งพาตนเอง และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ โดยยึดหลักว่า บุคคลทุกเพศ ทุกวัย มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต จึงต้องจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของบุคคลใน ขณะนั้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพได้อย่างแท้จริง

9) การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้ บุคคลสามารถดำเนินชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม

10) การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัย ความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งรัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่นและประชาชน

คณะกรรมการการศึกษานานาชาติว่าด้วยการศึกษา ในศตวรรษที่ 21 (สำนักงาน คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ, 1997 : 121) เสนอว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นอาศัยหลักการสำคัญ 4 ประการ ด้วยกัน ซึ่งเรียกว่า สี่เสาหลักทางการศึกษาคือ

1) การเรียนรู้เพื่อรู้ โดยผสมผสานความรู้ทั่วไปที่กว้างขวางเพียงพอเข้ากับโอกาสที่ จะศึกษาบางวิชาอย่างละเอียดลึกซึ้ง การเรียนรู้เพื่อรู้หมายถึงรวมถึงการฝึกฝนในวิธีการเรียนรู้เพื่อจะ ได้ตัดดวงประโยชน์จากการศึกษาไปจนตลอดชีวิต

2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง เป็นการเรียนรู้ทั้งด้วยความรู้และการปฏิบัติเพื่อ เพิ่มพูนทักษะให้มีความสามารถทั้งทางทักษะอาชีพและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับชีวิต จริง สามารถที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้ การเรียนรู้มิได้เกิดจากห้องเรียนเท่านั้นแต่สามารถ

เรียนรู้ได้จากประสบการณ์ต่าง ๆ นอกห้องเรียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบ

3) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจผู้อื่นและตระหนักในความสำคัญว่ามนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดำเนินงานร่วมกัน แก้ปัญหาาร่วมกันและรู้จักลดความขัดแย้งระหว่างกัน

4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต เป็นการเรียนรู้เพื่อบุคลิกภาพสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิด รู้จักรับผิดชอบ มีความสมบูรณ์ทั้งกายและใจ

เพ็ญณี แนนท (2544: 10) กล่าวว่า หลักการการเรียนรู้ตลอดชีวิตในปัจจุบันต้องมีองค์ประกอบของหลักความเชื่อ 3 ประการ คือ

1) เชื่อว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันหรือองค์กรต่าง ๆ จะนำไปสู่ความร่วมมือในการให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน

2) ความเชื่อว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนจะทำให้สามารถปรับตัวเพื่อเรียนรู้และศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองตลอดเวลา

3) ความเชื่อเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดในระบบให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2543: 8-18)ได้เสนอหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามยุทธศาสตร์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ดังนี้

จากหลักการที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติสรุปเป็นแก่นหลักเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็น 10 ประการ คือ

1) สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีวัฒนธรรมการเรียนรู้

2) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องตลอดเวลาตลอดช่วงอายุของผู้เรียน

3) คนไทยทุกคนมีสิทธิ์และความเสมอภาคในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

4) ผู้เรียนและการเรียนรู้มีความสำคัญและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่มีความสุข

5) ผู้เรียนมีโอกาสและทางเลือกในการเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีคุณภาพและยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน

6) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

7) ทุกแห่งในสังคมคือแหล่งการเรียนรู้ของคนทุกคน

8) ทุกฝ่ายในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ปวงชน

9) การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

10) คุณภาพของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

จากหลักการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมุ่งเน้นให้บุคคลทุกระดับสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดเมื่อคนจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมดครอบคลุมทุกประเภท ทุกระดับ เน้นความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความยืดหยุ่นหลากหลายรูปแบบ จัดการศึกษาที่เป็นอิสระในการเลือกเรียนของผู้เรียน มุ่งให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพพัฒนาคุณภาพชีวิตและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต การศึกษาเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่และเกิดขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทุกแหล่ง การเรียนรู้ รวมทั้งประชาชนในชุมชนทั้งนี้เพื่อให้บรรลุสู่สี่เสาหลักสำหรับการเรียนตลอดชีวิต และจากแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักการและแนวทางในการนำการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติมีทั้งที่เป็นหลักการและแนวทางการปฏิบัติในระดับบุคคล สถาบันหรือผู้จัดโปรแกรมการศึกษา ผู้จัดแหล่งการเรียนรู้ ไปจนถึงระดับในการจัดทำนโยบายของรัฐ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกในชุมชนในสังคมเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จนกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้นั่นเอง

1.7 แนวปฏิบัติของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

John Harwood ผู้บริหารระดับสูงของสภาการเรียนรู้และทักษะ (Learning and Skill Council , LSC) เสนอ แนวทางการดำเนินการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ไว้ 4 ประการ ดังนี้ (Frigo :2001 อ้างถึงใน นิตยา สำเร็จผล,2547:23) ประการแรก เริ่มด้วยการคิดว่า กลุ่มเป้าหมายคือใคร อยู่ที่ไหน ประการที่สอง รูปแบบของเงินทุน งบประมาณต้องตอบสนองต่อความต้องการของปัจเจกบุคคล ประการที่สาม เป็นการให้งบประมาณเพื่อส่งเสริม กระตุ้น การเข้าถึง และจัดหาความสนับสนุน และประการสุดท้าย ผู้เรียนทุกคนต้องเข้าถึงข้อมูล คำแนะนำ และการให้คำปรึกษาได้

Liveright and Noreen Haygood (1969 อ้างถึงใน สุนทร สุนันทชัย, 2543:367) ได้เสนอแนวปฏิบัติในการจัดเนื้อหาการเรียนการสอนในการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบ เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตออกเป็น 5 หมวดใหญ่ดังนี้

- 1) การศึกษาซ่อมเสริม (Remedial Education)
- 2) การให้ความรู้และทักษะด้านอาชีพ (Vocational, Technical Professional Competence)
- 3) การให้ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ สวัสดิศึกษา การอยู่การกิน การใช้ชีวิตในครอบครัว (Health Welfare and Family Life)

4) การศึกษาเพื่อเป็นพลเมืองดี ความรู้ด้านการเมือง ระบบกิจกรรมในสังคม (Civil Political and Community Competence)

5) การศึกษาเพื่อเสริมเติมเต็มเพื่อการมีชีวิตที่สมบูรณ์ (Education for Self – Fulfillment) เช่น การศึกษาทางปรัชญา กิจกรรมด้านศาสนา งานศิลปะและดนตรี เป็นต้น

ส่วนวรรณคดีของ Coles (1977 อ้างถึงใน สุนทร สุนันท์ชัย, 2543:367) ได้จำแนกแนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมและเนื้อหาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตออกเป็น 3 หมวดใหญ่คือ

1) การศึกษาด้านสามัญศึกษา (General Education) ได้แก่ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นที่สมาชิกในสังคมปัจจุบันควรมี ได้แก่ ความสามารถในการอ่าน-เขียน การคิดเลขเป็น และความรู้พื้นฐานในสาขาวิชาต่างๆ ความรู้เหล่านี้มีความจำเป็นต่อการสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ และช่วยให้อยู่ในสังคมได้ดี

2) การศึกษาด้านอาชีพ (Vocational Education) ได้แก่ การฝึกอบรมความรู้และทักษะในงานอาชีพแขนงต่างๆ เช่น งานช่างฝีมือ งานช่างเทคนิค รวมทั้งวิชาชีพในระดับต่างๆ

3) การศึกษาเพื่อการเป็นพลเมืองดี (Civil and Social Education) ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาที่ช่วยให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ ถึงระบบของสังคมที่ตนอยู่ รวมทั้งเรื่องราวของสังคมภายนอก และความรู้ที่ช่วยให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างสมบูรณ์และมีความหมาย

นอกจากนี้ มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวปฏิบัติของการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสรุปได้ดังนี้ (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, 2547:35-36; สุนทร สุนันท์ชัย, 2543: 36-44; สุมาลี สังข์ศรี, 2544: 54-70; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543:52-59; อุดม เขยกิจวงศ์, 2544:128-131)

1) กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน มีการศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ดำเนินการจัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ

2) จัดการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายยืดหยุ่น เปิดกว้าง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนออกได้-เข้าได้ตามความจำเป็นหลังการศึกษาภาคบังคับ เปิดโอกาสให้เรียนเร็ว-ช้า ตามกำลังความสามารถ เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้หลาย ๆ วิธี และผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยการจัดเครือข่ายเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต มีการบูรณาการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้สัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะเครือข่ายและผ่านโอนผลการเรียนระหว่างกัน

3) การจัดเนื้อหาหลักสูตรจะต้องกว้างผสมผสานทั้งวิชาสามัญและการทำงาน ทั้งการเรียนในระบบและนอกระบบ เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และควรมีความหลากหลายให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก

4) ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต และมุ่งพัฒนาครูผู้สอนให้รับบทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตและจัดแหล่งเรียนรู้ให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารและใช้ศึกษาหาความรู้อย่างทั่วถึง

5) การวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ควรฝึกให้ผู้เรียนสามารถประเมินด้วยตนเองได้

6) สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้และมุ่งสร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกระดับ

7) ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมโดยรวม

8) ส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งระดมทรัพยากรท้องถิ่น รวมทั้งสื่อมวลชนมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้ได้มากที่สุด

9) ขยายขอบเขตของการศึกษาเพื่อให้บริการแก่มวลชนได้ทั่วถึงอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาตามหลักการประชาธิปไตย ผสมผสานกิจกรรมการศึกษาทุกรูปแบบเข้ากับการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกัน เพื่อช่วยให้บุคคลและสังคมได้พัฒนาอย่างเต็มที่

10) จัดการศึกษาพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาดำเนินชีวิต ให้บุคคลรู้หนังสือ มีความสามารถในการคิดคำนวณ รู้จักการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ มีความต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในรูปแบบต่างๆ มีความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต เช่น สุขภาพอนามัย การติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ ที่จำเป็น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นเบื้องต้นสำหรับการศึกษาดำเนินชีวิต กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงกำหนดรูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียน คือ การศึกษาพื้นฐาน การให้บริการข่าวสารข้อมูล การให้ความรู้ และทักษะที่จำเป็นเพิ่มเติม

11) จัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างโดยสภาพพื้นฐานของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฐานะทางสังคม ตลอดจนความรู้และประสบการณ์เดิมของแต่ละคน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2545: 57) ได้กำหนดแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาให้ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้ จึงต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาเต็มศักยภาพทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งเป็นองค์ประกอบของการศึกษาดำเนินชีวิต ที่ต้องเน้นทั้งความรู้คุณธรรมและบูรณาการเนื้อหาต่อไปนี้ ตามความเหมาะสม

1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติและสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสังคมไทย การเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การเล่นกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4) ความรู้และทักษะทางด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้อง

5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2543: 8-18)ได้เสนอแนวปฏิบัติการ เรียนรู้ตลอดชีวิตตามยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทยที่ได้มีการระดมความคิด กำหนดออกมา ดังนี้

1) การสร้างความรู้ความเข้าใจในส่วนของเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย การสร้างนิสัยรักการเรียนรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ให้ความสำคัญและสร้างความสัมพันธ์ของบุคคลครอบครัว ชุมชน ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศาสนสถานและสถานประกอบการ

2) การกระจายแหล่งเรียนรู้

3) การพัฒนารูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย

4) การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้

5) การพัฒนาและประกันคุณภาพกิจกรรมการเรียนรู้

6) การจัดสรรเงินทุนและระดมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังกล่าวสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมุ่งจัดการเรียนรู้ให้คนเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาและเรียนรู้จนกว่าจะถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต ระบบการเรียนรู้ในแต่ละช่วงจึงต้องจัดให้เหมาะสมและมีความชัดเจนในแง่ของการกำหนด เป้าหมาย ควรจัดการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน จัดให้ครอบคลุมทุกด้านทั้งการ เรียนรู้พื้นฐานเพื่อดำรงชีวิตและการเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่าน สื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เรียนรู้จากสภาพจริง มีการประชาสัมพันธ์และกระตุ้นให้บุคคลมีความ ต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการเพื่อนำไปสู่ การจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและตรงตามความต้องการจนนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างแท้จริงซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อประชาชน

1.8 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 กับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ถูกกำหนดขึ้นจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 นับว่าเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมาก่อน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีเจตนารมณ์และสาระที่ถือเป็นมิติใหม่ในวงการการศึกษาไทยหลายอย่าง ประการสำคัญคือการเปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ศูนย์การเรียนรู้ในวัด ในโรงเรียนในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียมทั่วถึง และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมรวมทั้งมีสาระที่สำคัญคือ การพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2548:18-19) โดยได้กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาในมาตรา 8 ไว้ว่า การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาสาระการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 5)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ประมวลสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในมาตราต่าง ๆ ที่ได้กำหนดหลักการและทิศทางของการศึกษาตลอดชีวิต โดยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546:5-31)

- 1) บุคคลมีสิทธิและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา (มาตรา 10)
- 2) การจัดการศึกษาจะต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับปวงชน (มาตรา 8)
- 3) การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22)
- 4) การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งทั้ง 3 รูปแบบ คือ องค์ประกอบของการศึกษาตลอดชีวิต(มาตรา 15)
- 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันศาสนา และสถาบันสังคมอื่นในการจัดการศึกษา จัดให้มีการเรียนรู้ในชุมชน (มาตรา 12)
- 6) จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6)
- 7) เนื้อหาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ

การศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นการบูรณาการเนื้อหาความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศ การเมือง การปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา รวมทั้งความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ (มาตรา 23)

8) กระบวนการเรียนรู้ เน้นการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การฝึกปฏิบัติ การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ให้คิดเป็นทำเป็น เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพของตนเองจัดให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ โดยร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน (มาตรา 24)

9) การส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบในชุมชน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่น (มาตรา 25)

10) การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา การระดมทุนจากรัฐ เอกชน ชุมชน องค์กรท้องถิ่น สถานประกอบการ สถาบันทางสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามความเหมาะสม (หมวด 8)

11) การส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ซึ่งก็คือ การจัดการศึกษาตลอดชีวิตอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีการจัดระบบโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างทั่วถึง การสนับสนุนการผลิต และพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาบุคลากร ผู้ผลิต ผู้ใช้ และการพัฒนาทักษะของผู้เรียน ในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (หมวด 9)

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 พบว่า พ.ร.บ. ฉบับดังกล่าวมีเจตนารมณ์ให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นเกิดเป็นรูปธรรมและอยู่ในระบบการศึกษาของประเทศไทย ซึ่ง พ.ร.บ.ดังกล่าวได้ระบุทั้งหลักการเรียนรู้และแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างชัดเจนเพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีวิถีแห่งการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของคนทุกระดับอย่างเท่าเทียมกันและมีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบทได้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องและสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตที่ให้ดีขึ้น

1.9 แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน

1.9.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้เสนอความหมายของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตว่า หมายถึง ที่รวมสภาพ สถานที่ ศูนย์กลาง ประกอบด้วย ข้อมูลความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ หรือ กระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถเรียนกันเป็นกลุ่ม หรือ ด้วยวิธีที่มีผู้สอนหรือผู้จัดชั้น ไม่มีกำหนดเวลาและตารางเรียน เป็นการเรียนรู้ที่เป็นศูนย์กลางและ กำหนดรูปแบบวิธีเรียนเอง ไม่มีการวัดและประเมินผลทางการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้สนใจมีส่วนร่วมในการจัดและใช้บริการตามความสนใจอย่างกว้างขวางคุ้มค่าและต่อเนื่องตลอดชีวิต (จตุพร กาญจนการุณ, 2547: 41-42)

ชัยยศ อิมสุวรรณ (2544: 22) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตว่าเป็นแหล่งที่บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจตามศักยภาพและโอกาส ตามความสามารถ โดยการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการแหล่งการเรียนรู้เป็นการเรียนตามอัธยาศัยซึ่งมีอยู่ทั่วไปในสังคม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2548: 20) ได้ให้ความหมายแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งที่รวมสาระความรู้ซึ่งอาจเป็นสถานที่ ศูนย์รวมข้อมูล ข่าวสาร หรือบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนโดยทั่วไป หมายถึง แหล่งสถานที่ ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม หรือ บ่อเกิดของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้นก็ได้ เป็นสถานที่ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะสำคัญ คือ มีลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาเป็นองค์ประกอบหลัก มีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ข้อมูล เนื้อหา กระบวนการต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้

1.9.2 ประเภทและรูปแบบแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน

Richard (1980 อ้างถึงใน นฤมล ตันธสุเรศรัฎ, 2533:12) ได้ให้แนวคิดในการจำแนกแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1) แหล่งเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ (Deliberate Education and Learning) ได้แก่ สถานศึกษา เช่น โรงเรียนระดับต่างๆ วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน มหาวิทยาลัย ฯลฯ องค์กรที่ไม่ใช่สถานศึกษา เช่น บริษัทเอกชน สหภาพแรงงาน โบสถ์ สวนสาธารณะ ฯลฯ และแหล่งเฉพาะบุคคล เช่น คนใกล้ชิด สถานที่ท่องเที่ยว สื่อสิ่งพิมพ์ ฯลฯ

2) แหล่งวิทยาการซึ่งไม่มุ่งการเรียนรู้ (Unintentional Learning) ได้แก่บ้าน ที่ทำงาน เพื่อน สื่อสารมวลชน และแหล่งอื่น ๆ เช่น สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การนันทนาการและสถานที่เรีงรรมณ์ต่างๆ เป็นต้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กล่าวถึง แหล่งการเรียนรู้ของชุมชนในลักษณะของการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จากการทำงาน ครอบครัว สื่อ และแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชนเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โดยแบ่งแหล่งที่จะให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามอัยาศัยออกเป็น 6 ประเภท คือ (อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2548: 70-71)

1) ห้องสมุดต่างๆ เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดของหน่วยงานเอกชน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด ฯลฯ

2) เครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สถานีอนามัยตำบล สำนักเกษตรตำบล สำนักวิชาต่างๆ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งความรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือตามวิถีชีวิตของชาวบ้าน ฯลฯ

3) สื่อสารมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร จุลสาร ไปสเตอร์ ฯลฯ

4) ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ ภูมิปัญญาของผู้รู้ วัฒนธรรม และความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน ฯลฯ

5) สื่อพื้นบ้าน ได้แก่ เพลง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง มโนราห์ ลำตัด ฯลฯ

6) ครอบครัว ได้แก่ การอบรมสั่งสอน การให้ความรู้การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพจากพ่อแม่ ฯลฯ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ (2548: ก) ได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้สารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อพัฒนาและจัดการเรียนรู้ของคนไทย โดยแบ่งแหล่งการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ดังนี้

1) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานศึกษานำร่องและบุคคลที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านต่างๆ

(1) ประเภทสถานศึกษา ได้แก่ โครงการฝึกอบรมครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โครงการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โครงการวิจัยและพัฒนานโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนผู้มีความสามารถพิเศษ โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบและวิธีการในการส่งเสริมผู้นำ การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

(2) ประเภทบุคคลที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่น ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ ครูแห่งชาติ ครูต้นแบบ ครูภูมิปัญญาไทย

2) แหล่งการเรียนรู้ตาม พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ

(1) แหล่งเรียนรู้ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์สถาน หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ

(2) แหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ได้แก่ โบราณสถาน ศาสนสถาน อนุสรณ์สถาน ศูนย์วัฒนธรรม สภาวัฒนธรรมจังหวัด คนตีศรีสังคม ศิลปินแห่งชาติ ศิลปินดีเด่นประจำจังหวัดและศิลปินผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม

สุมาลี สังข์ศรี (2545 อ้างถึงใน อาชญญา รัตนอุบลและคณะ, 2548:72-73) แบ่งประเภทการเรียนรู้ในชุมชนออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณชุมชน เช่น ภูเขา ป่าไม้ ฯลฯ

2) แหล่งการเรียนรู้ชุมชนที่เกิดขึ้นตามวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน เช่น อาชีพของคนในชุมชนตลาด ฯลฯ

3) แหล่งการเรียนรู้ชุมชนประเภทศาสนาประเพณี ได้แก่ ศาสนสถาน ประเพณีทางศาสนา ฯลฯ

4) แหล่งการเรียนรู้ชุมชนประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่น อาจมีภูมิปัญญาหลายด้าน เช่น การเกษตร ช่างฝีมือ ดนตรีไทย เป็นต้น

5) แหล่งการเรียนรู้ชุมชนประเภทหน่วยงาน องค์กรของรัฐและเอกชน เช่น หน่วยงานที่มีเจ้าหน้าที่ ไปปฏิบัติงานในชุมชนเกษตรตำบล ครูอาสาการศึกษาออกโรงเรียน เจ้าหน้าที่เหล่านี้สามารถเป็นแหล่งความรู้ในด้านต่าง ๆ ตามที่หน่วยงานจัดให้ประชาชนในชุมชนได้

6) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อต่าง ๆ ที่ประชาชนในชุมชนได้รับชมรับฟัง เช่น หนังสือต่าง ๆ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ

7) แหล่งการเรียนรู้ที่รัฐและชุมชนสร้างขึ้นเพื่อการศึกษาเพื่อการเรียนรู้โดยตรง ได้แก่ โรงเรียนหรือสถานศึกษา ห้องสมุด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ฯลฯ แหล่งการเรียนรู้ประเภทนี้มุ่งให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยตรง จึงมีการเตรียมการและการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมความรู้

อุทัย ดุลยเกษม(2547: 21-24) ได้แบ่งประเภทแหล่งเรียนรู้ที่จะเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยที่พึงประสงค์ 8 แหล่งใหญ่ ๆ คือ

1) ระบบครอบครัว ซึ่งหมายรวมถึงระบบเครือญาติ การเรียนรู้จากระบบครอบครัวจะเป็นการเสริมสร้างคุณลักษณะที่สำคัญหลายประการ

2) ชุมชนแต่ละแห่งมีลักษณะเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้างสมาชิกในแต่ละชุมชนก็จะเรียนรู้ในบางสิ่งบางอย่างแตกต่างกัน

3) กลุ่มเพื่อนร่วมวัย โดยธรรมชาติของมนุษย์การเรียนรู้ในแนวราบจะเรียนได้มากกว่าและยั่งยืนกว่าการเรียนรู้แบบแนวตั้ง ด้วยเหตุนี้วิธีการเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนจึงเป็นการ

เรียนรู้ที่ช่วยสร้างคุณลักษณะสำคัญหลายประการ เช่น ความกล้าหาญ การทำงานเป็นทีม การปรับตัว เป็นต้น

4) องค์กรทางศาสนา องค์กรทางศาสนาทุกศาสนามีส่วนอย่างสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งหล่อหลอมคุณลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะสำคัญที่เกี่ยวกับคุณค่า เช่น ความเมตตา กรุณา การให้อภัย การมีความอดกลั้น เป็นต้น

5) แหล่งอาชีพ แหล่งอาชีพทั้งที่เป็นแหล่งอาชีพสมัยใหม่และแหล่งอาชีพแบบดั้งเดิม ล้วนช่วยให้กระบวนการหล่อหลอมบุคลิกภาพ เรียกว่า Professional Socialization Process เช่น การทำงานร่วมกันเป็นทีม มีความมานะอดทน อดกลั้น มีความรับผิดชอบ เป็นต้น

6) สื่อมวลชน สื่อในที่นี่หมายรวมถึง สื่อแบบดั้งเดิม เช่น การแสดงพื้นบ้าน ประเภทต่างๆ และสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ สื่อมวลชน จะช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะที่สำคัญ เช่น การใฝ่รู้ ความคิดสร้างสรรค์ การมีความคิดเชิงสังเคราะห์

7) องค์กรความรู้ในสังคม ในทุกชุมชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบทห่างไกลหรือชุมชนเมืองจะมีกลไกการเรียนรู้ทางสังคมทั่วไป เช่น ตลาดประจำหมู่บ้าน ร้ายขายกาแฟ ร้านขายขนมจีน ร้านตัดผม แหล่งประกอบการนานาชนิด ห้างสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมคุณลักษณะหลายประการ เช่น ความเอื้ออาทร ความสามัคคี เป็นต้น

8) ระบบโรงเรียน ถือได้ว่าเป็นองค์กรสมัยใหม่และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และเป็นทางการมากกว่าแหล่งเรียนรู้ประเภทอื่น และมีการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้หลายประการกว่าแหล่งเรียนรู้ประเภทอื่น

จากการแบ่งประเภทและรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนนั้นมีการจำแนกหลากหลายประเภท ซึ่งเราจะพบว่าการแบ่งประเภทนี้อาจแบ่งแยกกันเด็ดขาดชัดเจนทั้งนี้เพราะแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้นมีลักษณะผสมผสานสามารถจัดเข้าได้หลายประเภทและมีอยู่มากมายรอบๆ ตัวเราซึ่งสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจสรุปได้ว่าแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนนั้นสามารถจัดแบ่งเป็น 4 ประเภทใหญ่ๆ คือ 1) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล 2) แหล่งการเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ 3) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อ 4) แหล่งการเรียนรู้ประเภทวัตถุและอาคารสถานที่

2. แนวคิดและหลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่

2.1 ความหมายของผู้ใหญ่ (Adult)

Verduin and Douglas (1984 อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2543:23) อธิบายว่า ผู้ใหญ่ คือ บุคคลซึ่งผ่านขั้นตอนต่าง ๆ จากวัยเด็กสู่การเป็นผู้สูงอายุเป็นบุคคลซึ่งมีแนวคิด มีประสบการณ์ต่างกัน และนำสิ่งที่ตนเองพบแสดงออกในรูปความสนใจ ความต้องการ เป้าหมาย และค่านิยมในชีวิตที่แตกต่างกัน

Havighurst (1972 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547:33) กล่าวว่า ผู้ใหญ่ คือ บุคคลซึ่งผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต คือ เริ่มมีอาชีพ มีการเลือกคู่ครอง เริ่มต้นมีครอบครัว มีบทบาทหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ความแข็งแกร่งด้านสุขภาพอนามัยเริ่มเสื่อมถอย

Draves (1986 อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2543:23) กล่าวว่า ผู้ใหญ่คือ บุคคลซึ่งมีความแตกต่างในเรื่องของประสบการณ์ เจตคติ การรับรู้และความคิด แต่ละบุคคลจะมีการรวบรวมผสมผสานความคิด รับรู้ตามวิธีการของแต่ละคน

จากความหมายของผู้ใหญ่สรุปได้ว่า ผู้ใหญ่ คือ บุคคลที่ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต มีประสบการณ์ เจตคติ การรับรู้ที่แตกต่างกัน และมีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สมบูรณ์เต็มที่พร้อมรับผิดชอบบทบาทต่าง ๆ ของตนเองและสังคม

2.2 ความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่

UNESCO (1976 อ้างถึงใน สุนทร โคตรบรรเทา, 2530 :20) การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กระบวนการทางการศึกษาที่จัดขึ้นทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา ระดับและวิธีการ ไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่ทางการ จะเป็นการเพิ่มหรือทดแทน การศึกษาที่เริ่มต้นในโรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย การเป็นช่างฝึกหัด ซึ่งบุคคลถือว่าเป็นผู้ใหญ่ได้พัฒนาความสามารถเพิ่มพูนความรู้ปรับปรุงคุณสมบัติทางวิชาการและวิชาชีพหรือเปลี่ยนจุดหมายไปในทิศทางใหม่และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใหม่ ในด้านทัศนคติหรือพฤติกรรมในสองด้าน คือ ด้านการพัฒนาตนเอง และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมได้อย่างสมดุลและมีอิสระ

Coombs (1972 อ้างถึงใน อุ๋นตา นพคุณ, 2546:9-10) ได้นิยามว่า การศึกษาผู้ใหญ่ หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ ไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะจัดขึ้นต่างหาก ถือว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่น ๆ ที่ตอบสนองความต้องการและปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน

สุนทร สุนันท์ชัย (2543: 313) การศึกษาผู้ใหญ่ในความหมายกว้าง หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้นหรือที่จัดให้มีขึ้นสำหรับประชาชนวัยผู้ใหญ่

จากความหมายของการศึกษาผู้ใหญ่สรุปได้ว่า การศึกษาผู้ใหญ่ เป็นกระบวนการ จัดประสบการณ์ที่ช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทุกรูปแบบ ทุกระดับการศึกษา เพื่อให้การเรียนรู้นั้นเกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาตนเองและสังคมทั้งด้านในด้านความรู้ เจตคติและพฤติกรรมตลอดจนเพิ่มพูนศักยภาพในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

2.3 หลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

Paul (1967 อ้างถึงใน สุนทร สุนันท์ชัย, 2543:321-322) ได้รวบรวมปรัชญา และหลักการสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ไว้ในหนังสือชื่อปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ (Philosophy of Adult Education) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ผู้ใหญ่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้
2. การศึกษาผู้ใหญ่ควรจัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มที่ ตามระดับความสามารถของแต่ละคน
3. ประชาชนวัยผู้ใหญ่ ควรได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจการต่าง ๆ ของสังคมในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มที่ ได้แก่ กิจกรรมการเมือง ด้านอาชีพ วัฒนธรรม การพัฒนาจิตใจ และกิจกรรมกีฬา นันทนาการ เป็นต้น
4. ประชาชนวัยผู้ใหญ่ทุกคนควรมีโอกาสได้เรียนรู้เพื่อจะได้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์จรรโลงสังคม
5. ผู้ใหญ่ทุกคนสามารถที่จะได้รับการส่งเสริมให้ใช้สมองและสติปัญญาถึงขั้นสูงสุดได้
6. ในสังคมประชาธิปไตยต้องตระหนักถึงคุณค่าและเน้นย้ำการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับประชาชนทุกคน
7. หลังจากที่ผู้ใหญ่ออกจากโรงเรียนแล้ว เขาสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมนอกโรงเรียนได้จากหลาย ๆ แห่ง เป็นต้นว่า ที่บ้าน ที่วัด ในโรงงาน ในไร่ในนาและสถานที่ต่าง ๆ ของสังคม
8. ผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาควรได้รับการช่วยเหลือให้สามารถกำหนดเป้าหมาย วางแผนดำเนินการ และประเมินผลประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ๆ ที่เรียนร่วมกับผู้สอนและผู้บริหารด้วย
9. ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อที่ตัวเขาเองจะได้พัฒนา และผู้ใหญ่ต้องการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองในสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้นด้วย
10. วิธีการค้นหาความรู้มีความสำคัญไม่น้อยกว่าตัวเนื้อหาความรู้

สัวัดมนั วัฒนวงศั (2547: 7-8) ไดักล่าวถึงหลัการเรยนรูัสำหรัผู้หญั 10 ประการ (Adult Learning: Ten principles)

1. ควรพิจาณาและให้ความสำคัญกับแรงจูงใจในการเรยน(Motive to Learn) นั้นคือบุคคลจะเรยนรูัไดัดีถ้าหากมีความต้องการที่จะเรยนรูัลัองนั้น ๆ
2. สภาพแวดล้อมในการเรยนรูัต้องมีความสะดวกสบาย เหมาะสม ตลอดจนได้รัความไว้วางใจและการให้เกียรติผู้เรยน
3. ควรค้ำนัถึงความต้องการในการเรยนของแต่ละบุคคลและรูปแบบของการเรยนรูั(Learning Styles)
4. ต้องค้ำนัถึงความรู้เดิมและประสบการณ์ (Experience) อันมีคุณค่า
5. ควรพิจาณาและให้ความสำคัญกับเนื้อหาและกิจกรรมในการเรยนรูั (Learning Content and Activity)
6. ให้ความสำคัญกับปัญหาที่สอดคล้องกับความเป็นจริง(Realistic Problems) และการนำการเรยนรูัไปใช้ในการแก้ปัญห
7. ต้องเอาใจใส่กับการมีส่วนร่วมทั้งทางด้านสติปัญญาและทางด้านร่างกายในการจัดกิจกรรมการเรยนรูั
8. ควรให้มีเวลาอย่างเพียงพอในการเรยนรูัโดยเฉพาะการเรยนรูัข้อมูลใหม่ การฝึกทักษะใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
9. ให้โอกาสในการฝึกปฏิบัติจนเกิดผลติ หรือ การนำความรู้ไปประยุกต์ได้
10. ให้ผู้เรยนแสดงศักยภาพหรือสรรรภาพในการเรยนรูัจนกระทั่งเขาได้แลเห็นถึงความก้าวหน้าว่าสามารถบรรลุเป้าหมายได้

2.4 รูปแบบและวิธีการเรยนรูัของหญัใหญ่

Burman and Smit (1982 อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒนั,2543:83) ไดักล่าวถึงวิธีการเรยนรูัของหญัใหญ่ไว้ดังนี

1. การเรยนรูัโดยบังเอิญ (Random or Incidental Learning) การเรยนรูัแบบนี้เกิดขึ้นโดยบังเอิญมิได้เกิดจากความตั้งใจ
2. การเรยนรูัด้วยตนเอง (Self-directed Learning) การเรยนรูัด้วยตนเอง เป็นการเรยนรูัด้วยความตั้งใจของผู้เรยน ซึ่งมีความปรารถนาที่จะรูัในเรื่องนั้น ผู้เรยนจึงคิดหาวิธีการเรยนด้วยวิธีต่าง ๆ หลังจากนั้นจะมีการประเมิน

3. การเรียนรู้แบบกลุ่ม (Collaborative Learning) การเรียนรู้แบบนี้เกิดจากการที่ผู้เรียนรวมกันเป็นกลุ่ม แล้วเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายให้กับสมาชิก ทำให้สมาชิกรู้เรื่องที่วิทยาการพูด

4. การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา (Formal Learning) การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษาเป็นการเรียนแบบเป็นทางการ มีหลักสูตร การประเมินผล ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด เมื่อปฏิบัติตามเกณฑ์ครบถ้วนตามเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับปริญญาหรือประกาศนียบัตร

Cross (1996 อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2543:83) ได้แบ่งการเรียนรู้ ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. การเรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนต่างๆ ซึ่งจัดขึ้นโดยหน่วยงาน การเรียนรู้ในกลุ่มนี้อาจจัดขึ้นเพื่อให้ได้หน่วยกิต ประกาศนียบัตร หรืออาจไม่ให้หน่วยกิต ผู้จัดได้แก่หน่วยงานในท้องถิ่น วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย โรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ หลักสูตรที่จัดเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถให้กับบุคคล

2. การเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้ใหญ่ซึ่งสมัครใจ มีความพยายามที่จะเรียนรู้ คนเหล่านี้มีแนวโน้มจะเป็นคนซึ่งเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) ลักษณะของคนกลุ่มนี้เป็นคนซึ่งขวนขวายตลอดเวลา

3. การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา ผู้เรียนจะเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาซึ่งมีหลักสูตร วิธีการวัดผล มีข้อกำหนดต่างๆ ซึ่งผู้เรียนต้องปฏิบัติตาม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543:218-224) กล่าวว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอเทคนิค วิธีการ ในการเสริมสร้างการเรียนรู้สามารถแบ่งได้เป็น 12 เทคนิควิธีการดังต่อไปนี้

1. เทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้ที่จำแนกตามกลุ่มเป้าหมายระดับของงาน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ระดับบุคคล มีเทคนิคและวิธีการดังนี้

- การสังเกต
- การบันทึกข้อความ การถ่ายภาพ การถ่ายวิดีโอ
- การนำเสนอต่อที่ประชุม
- การฝึกตอบ-ถาม โดยใช้เหตุผลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์
- การค้นหาคำตอบจากหนังสือและจากการพูดคุย
- การฝึกเขียนเรียงเรียงทางวิชาการ

1.2 ระดับกลุ่ม มีเทคนิค วิธีการ ดังต่อไปนี้

- การประชุม
- การอภิปรายกลุ่ม

- การสาธิต
- การจัดนิทรรศการ
- การศึกษาดูงาน
- การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

1.3 ระดับชุมชน มีเทคนิคดังต่อไปนี้

- การรณรงค์ด้วยสื่อ
- การฝึกงาน
- การจัดห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล
- การฝึกอบรม
- การศึกษาดูงาน
- การสัมมนา
- การสาธิต
- การแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- การจัดเวทีเพื่อการรณรงค์

1.4 ระดับเครือข่าย มีเทคนิคดังต่อไปนี้

- การศึกษาดูงาน
- การฝึกอบรม
- การประชุมสัมมนา
- การประสานงานกับหน่วยงานราชการ

1.5 การจัดการศึกษาสำหรับเด็กและผู้ใหญ่

1) เทคนิคการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ได้แก่

- การละเล่น
- การเล่านิทาน
- การลองทำ

2) เทคนิคการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ได้แก่

- การบอกเล่า
- การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- การสาธิต
- การจัดทัศนศึกษา

2. เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้จำแนกตามลักษณะการให้ความรู้
แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การให้การศึกษาทางตรง ได้แก่

1) การเยี่ยมบ้าน และไร่นา

- 2) การประชุม
- 3) การสาธิต
- 4) การจัดทัศนศึกษา

2.2 การให้การศึกษาทางอ้อม

- 1) การจัดนิทรรศการ
- 2) การให้การศึกษาผ่านผู้นำ
- 3) การใช้สื่อทัศนูปกรณ์
- 4) การจัดห้องสมุดชุมชน หรือศูนย์ข้อมูลหมู่บ้าน

3. เทคนิคการประชุมอย่างมีส่วนร่วม เป็นการใช้เวทีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์กับบุคคลอื่น โดยเรียนรู้ที่จะใช้เหตุผลของการตัดสินใจร่วมกัน การประชุมอย่างมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดังนี้

3.1 การรวบรวมสถานการณ์ หรือสภาพปัญหาของชุมชน โดยการใช้
แผนภูมิความคิด (Mind Mapping)

3.2 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและหาแนวทางแก้ไข โดยการ
แสดงความคิดเห็น ด้วยการเขียนหรือการพูดคุย

3.3 การสรุปแนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันใน
การพัฒนาชุมชน

4. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ด้วยกระบวนการกลุ่มที่สามารถพัฒนาเป็น 3 วิธี
หลัก เพื่อการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน ได้แก่

4.1 กระบวนการกลุ่ม (Group Dynamics, Group Process) เน้นผู้เรียน
เป็นศูนย์กลาง ต้อง ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สร้างสรรค์ความรู้โดยกลุ่ม
ทุกคนจะต้องเรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด ซึ่งอาจจัดกิจกรรมของ
กระบวนการกลุ่มเพื่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อาทิ เกม บทบาท
สมมติ การอภิปรายกลุ่ม เป็นต้น

4.2 การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative Learning) มีการจัด
กลุ่มกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เห็นและแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้
รวมทั้งเป็นกำลังใจให้แก่กัน และต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน
ความสำเร็จของแต่ละบุคคลก็คือ ความสำเร็จของกลุ่ม ความสำเร็จ
ของกลุ่มก็คือ ความสำเร็จของทุกคน กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมแรง
ร่วมใจได้แก่ การเล่าเรื่องรอบวง (Round Robin) มุมสนทนา
(Corners) คู่คิด (Thing –Pair Share) เป็นต้น

4.3 การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivist) เป็นวิธีการ เรียนรู้
ที่ต้อง แสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง ความ

แข็งแรงแรง ความเจริญงอกงามในความรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนอื่น ๆ หรือได้พบสิ่งใหม่ๆ แล้วนำความรู้มาเชื่อมโยงบริบทที่เกิดขึ้น

5. การเรียนรู้จากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นศิลปะวิทยาการของชาวบ้านที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา วิธีการสืบทอดจะมีความหลากหลายตามเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 วิธีการหลัก ๆ คือ

5.1 การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่การบอกเล่าต่อกันมามี 3 ลักษณะ คือ การบอกเล่าโดยตรง การบอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรม และการบันเทิง

5.2 การถ่ายทอดแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

5.3 การถ่ายทอดแบบผ่านสื่อมวลชน

6. การสร้างเวทีการเรียนรู้ของชุมชน จะอยู่ในรูปของการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยการ

6.1 การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง และระหว่างชาวบ้านกับนักวิชาการ

6.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล และการยกระดับข้อมูล

6.3 การเชื่อมประสานผู้นำในชุมชน

7. การเรียนรู้ชีวิตและจิตสำนึก เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องมีหลักอยู่ 3 ประการ คือ

7.1 ต้องเรียนรู้สภาพที่เป็นจริงของตัวเอง

7.2 เน้นวิธีการแก้ปัญหาด้วยทัศนคติที่ว่าทุกปัญหามีทางแก้

7.3 การมีความคิดวิพากษ์วิจารณ์เพื่อที่จะได้คิดเป็น

8. การใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้

โดยบทบาทของสื่อจะต้องเป็นฝ่ายกระตุ้นจิตสำนึกให้ประชาชนมีความคิดและมีความสามารถในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ และสื่อจะต้องปราศจากการครอบงำภายนอก สื่อนอกจากจะอยู่ในรูปของเทคโนโลยีที่ทันสมัยแล้ว ยังมีสื่อพื้นบ้านซึ่งเป็นภาษาถิ่นและสามารถสื่อสารเข้าใจได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน การละเล่น กีฬา ประเพณี และพิธีกรรม

9. การฝึกทักษะอาชีพ

ในโรงเรียนฝึกอาชีพ นอกจากจะสอนในเรื่องการพัฒนาอาชีพแล้วยังเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิด โดยการคิดนั้นเป็นไปในทางการแก้ปัญหา ซึ่งทุกคนสามารถช่วยกันคิดช่วยกันแก้ปัญหา โดยมีความรู้สึกสนิทชิดเชื้อกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

10. เทคนิค A-I-C

เป็นเทคนิคระดมความคิดในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เทคนิคนี้ให้ความสำคัญกับการระดมความคิด และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากคนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในชุมชน ร่วมกันวางแผนเป็นแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านโดยพลังของประชาชน

11. เทคนิคการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองด้วย “ระบบคู่สัญญา”

เป็นเทคนิคที่ใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองโดยใช้วิธีการให้ผู้แก้ปัญหาคิดเป็น วางแผนในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระเบียบและชัดเจนขึ้น มีการดำเนินการควบคุมการแก้ปัญหาของตนเองภายใต้การรับรู้ของคู่สัญญา ซึ่งทำหน้าที่รับรู้และส่งเสริมพฤติกรรมการแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติ ขั้นตอนหลัก ๆ ได้แก่

- 11.1 การหาคู่สัญญา
- 11.2 การตั้งปณิธานและขอคำแนะนำจากคู่สัญญา
- 11.3 การวางแผนในการแก้ปัญหา
- 11.4 ทำสัญญากับคู่สัญญา
- 11.5 ลงมือปฏิบัติตามแผนและบันทึกผลส่งคู่สัญญา
- 11.6 ประเมินผลการปฏิบัติและปรับปรุงแผนการปฏิบัติ

12. กระบวนการกระจ่างค่านิยม(Value Clarification)

จะช่วยให้บุคคลเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะตัดสินใจตั้งเป้าหมาย และวางแผนในชีวิต ตลอดจนพัฒนาความคิด เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความหมาย ทำให้มีการสร้างค่านิยมของตนเอง ภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดไว้ ตลอดจนส่งเสริมที่จะนำค่านิยมอื่น ๆ ของบุคคลมาเป็นแหล่งข้อมูลดีสำหรับตนเองและสิ่งที่คาดหวังจากกระบวนการนี้ คือ การเอื้ออำนวยที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการกระทำของเราเข้าด้วยกัน ซึ่งมี 4 ขั้นตอนหลัก ๆ คือ

- 12.1 ชั้นทำความเข้าใจ
- 12.2 ชั้นแสดงความสัมพันธ์
- 12.3 ชั้นกำหนดคุณค่า
- 12.4 ชั้นแสดงออก

2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

มีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ทั้งที่เป็นตัวสนับสนุน ส่งเสริมและเป็นตัวยับยั้งหรือเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ ซึ่งมีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ สรุปได้ดังนี้

Kamp (1996: Online) ; Pryor (1990: Online) ; สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2547:44-45); สมคิด อิศระวัฒน์ (2543:107-118) ได้สรุปปัจจัยนำเข้า(Antecedent) ของการเข้าร่วมในการศึกษาผู้ใหญ่ที่ได้จากผลการวิจัยต่างๆ พบว่า แบ่งเป็นปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา (Sociological Factors) ซึ่งให้ความสำคัญกับอิทธิพลของตัวแปรภูมิหลังทางสังคม เช่น เพศ อายุ ภูมิหลังทางบ้าน การได้รับการศึกษา บทบาททางสังคมและตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ปัจจัยทางจิตวิทยา เช่น คุณลักษณะบุคลิกภาพ ความสามารถ แรงจูงใจ เจตคติและลักษณะการมุ่งอนาคต และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ รายได้ ค่าใช้จ่ายการศึกษา เป็นต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยด้านสังคมวิทยา

ผลการศึกษาวิจัย พบว่าปัจจัยทางสังคมวิทยาที่มีผลต่อการเข้าร่วมการเรียนรู้ต่อเนื่องของผู้ใหญ่ มีดังนี้

1.1 การได้รับการศึกษาในวัยต้น (Youth Educational Attainment) เป็นตัวแปรนำเข้าที่พบว่า สามารถทำนายการเข้าร่วมอย่างมีพลัง ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการได้รับการศึกษาในวัยต้น กับการเข้าร่วมในการศึกษาผู้ใหญ่เป็นไปในทางบวกคือ ผู้ที่มีการศึกษาในวัยต้นระดับน้อยกว่า (ผู้ที่มีสถานะทางสังคมต่ำกว่า) จะมีการเข้าร่วมการเรียนรู้ในระดับน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนที่อยู่ในชนชั้นกลางของสังคมซึ่งได้รับการศึกษาวัยต้นในระดับสูงกว่า นอกจากนี้การมีประสบการณ์ที่ไม่ดีจากโรงเรียน ขาดแรงจูงใจ และมีผลการเรียนต่ำระหว่างช่วงการเรียนในวัยต้นจะนำไปสู่การขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ในเวลาต่อมาเมื่อเป็นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ในวัยผู้ใหญ่จะมุ่งไปที่คนซึ่งมีแรงจูงใจสูงและมีความมั่นใจในตนเอง

1.2 ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์การเข้าร่วมเรียนรู้ในการศึกษาผู้ใหญ่ทำให้เกิดการเพิ่มโอกาสของการเข้าร่วมเรียนรู้ในเวลาต่อมา ผู้เข้าร่วมจำนวนมากมีประวัติของการเข้าร่วมที่ยาวนาน กล่าวได้ว่าประสบการณ์ในการเข้าร่วมการเรียนรู้ที่ผ่านมา มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมในภายหลัง ถ้าผู้เรียนมีประสบการณ์ทางบวกจะให้ผลในทางส่งเสริมการเข้าร่วม แต่ถ้าผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนรู้นั้นไม่ทำทนายจะมีผลทำให้ความอยากเรียนและความสามารถในการเรียนลดลงหรือหายไปนั่นเอง

1.3 บทบาททางสังคม การงาน และการใช้เวลาว่าง (Social Roles: Work and Leisure) การวิจัยที่ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานกับการศึกษา แสดงให้เห็นถึงกลุ่มของปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดโอกาสของการได้รับการศึกษาต่อเนื่องและการฝึกอบรม ที่โดดเด่น

ที่สุดคือ บทบาทในการทำงาน ขนาดของหน่วยงาน สายงาน การที่ต้องใช้เทคโนโลยี และการแข่งขัน การมีบทบาทที่แน่นอนจะทำให้มีโอกาสที่ดีกว่าในการเข้าถึงการศึกษา ความสนใจในการเข้าร่วมการเรียนรู้เพื่อผลในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในงาน ความท้าทายในที่ทำงานจะนำไปสู่การทำกิจกรรมในสาขาอื่น ๆ สำหรับการใช้เวลาว่าง พบว่าโดยทั่วไป การเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ มีสหสัมพันธ์ทางบวกกับเวลาว่างและกิจกรรมทางวัฒนธรรม

1.4 เพศ (Gender) ในปัจจุบันได้มีการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเพศจนเกือบจะไม่มีแตกต่างในการเข้าร่วมการเรียนรู้ระหว่างเพศหญิงกับเพศชายอีก แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการสำรวจในประเทศอังกฤษ ซึ่งดำเนินการโดย (NIAE: Nation Institute of Adult Education) ปรากฏว่านักศึกษาผู้ใหญ่ที่เข้ามาเรียนเพราะต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547:44)

1.5 อายุ (Age) เดิมมีความเชื่อว่าความสามารถในการเรียนรู้ถึงขีดสูงสุดในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น จากนั้นจะลดลงอย่างรวดเร็ว ผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างภายในช่วงอายุเดียวกันมีขนาดมากกว่าความแตกต่างระหว่างช่วงอายุ ความสามารถในการเรียนรู้จะถูกกำหนดโดยระดับการศึกษาที่มีมาก่อนและสถานภาพในอาชีพมากกว่า โดยอายุคนสูงวัยมีแนวโน้มจะเรียนช้ากว่าเล็กน้อย แต่จะเรียนด้วยความตั้งใจมากกว่าคนอายุน้อย แต่วัยสูงอายุมักมีเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ทำให้ไม่ชอบที่จะเข้าร่วม เช่น ระดับการศึกษาในวัยเริ่มต้นต่ำ และการมีโอกาสในอาชีพเพียงเล็กน้อย นอกจากนั้นความต้องการในการที่จะศึกษาจะขึ้นอยู่กับระดับชั้นในอาชีพที่แตกต่างกัน จากผลการวิจัยของ นงลักษณ์ ชื่นจิต (2527:บทคัดย่อ) พบว่า เมื่อพิจารณาตามกลุ่มอายุพบว่า นักศึกษาที่มีอายุ 25 ปี และระหว่าง 25-40 ปี มีความสามารถในการจำสูงกว่ากลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ Strong (1943 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547:177) ยังพบว่า การเปลี่ยนแปลงความสนใจการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นมิได้เป็นไปในอัตราที่เท่า ๆ กัน โดยเฉลี่ยแล้วการเปลี่ยนแปลงครั้งหนึ่งจะเกิดขึ้นในช่วงอายุ 25-35 ปี ส่วนอีกประมาณ 30% จะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 35-45 ปี และอีกประมาณ 30% จะอยู่ในช่วงอายุ 45-55 ปี นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้ใหญ่ที่มีอายุมากจะมีความรู้สึกต่อต้านมากกว่ากลุ่มคนหนุ่มสาว

2. ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา แบ่งได้ดังต่อไปนี้

2.1 คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพและความสามารถทางปัญญา (Personality Traits and Cognitive Abilities) Kamp (1996: Online) เน้นให้เห็นความสำคัญของการประเมินตนเอง และมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น การรับรู้ในตน การพึ่งตนเองและความมั่นใจในตนเอง บุคคลที่มีการประเมินตนเองทางบวกจะประสบความสำเร็จในสถานการณ์ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ มากกว่าผู้ที่มีการประเมินตนเองทางลบ ผลการวิจัยพบว่าความสามารถทางปัญญามี

อิทธิพลต่อการเข้าร่วมโดยมีผลทางบวกต่อการสะสมประสบการณ์การเรียนรู้ และการได้รับความรู้ของตนเองโดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้อื่น

2.2 แรงจูงใจในการเรียนรู้ (Motivation to Learn) Kamp (1996 :Online) สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้เรียนกว่า 12,000 คน จากทั่วโลก จำแนกทิศทางการเรียนรู้เป็น 6 แบบได้แก่ เรียนเพื่อการปฏิสัมพันธ์ในสังคม (Social Contact) เรียนเพราะการกระตุ้นของสังคม (Social Stimulation) เรียนเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ (Professional advancement) เรียนเพราะเป็นบริการของชุมชน (Community Service) เรียนเพราะมีความคาดหวังจากภายนอก (External Expectation) เรียนเพราะผลประโยชน์ทางปัญญา (Cognitive Interest) ซึ่งก็คือมุ่งการเรียนรู้ แต่แบบที่เห็นความแตกต่างชัดเจนคือ เรียนเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ และเรียนเพราะผลประโยชน์ทางปัญญา

2.3 เจตคติ (Attitude) Kamp (1966 : Online) ; Houle (1961:Online) ชี้ให้เห็นความสำคัญของเจตคติที่มีต่อการศึกษาผู้ใหญ่ โดยกล่าวว่าผู้ใหญ่ทุกคนมีแนวโน้มที่ต้องการเรียนรู้เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ซึ่งความเชื่อมั่นในความสำคัญและคุณค่าของการศึกษานั้นจะมีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวกับการเข้าร่วมการเรียนรู้ นอกจากนี้ Darkenwald & Hayes ได้พัฒนามาตรวัด เจตคติของผู้ใหญ่ที่มีต่อการศึกษาต่อเนื่อง (Adult Attitudes toward Continuing Education Scale ; AACES) และพบความสัมพันธ์อย่างสูงระหว่างเจตคติทางบวกกับการเข้าร่วม ผู้หญิงและคนที่มีระดับการศึกษาในวัยต้นสูงจะแสดงให้เห็นถึงเจตคติทางบวกต่อการศึกษาผู้ใหญ่มากกว่าผู้ชายและผู้มีการศึกษาน้อย

2.4 ลักษณะการมุ่งอนาคต Roger (1979 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2543:44) ได้กล่าวเกี่ยวกับสาเหตุที่นักศึกษาผู้ใหญ่กับมาเรียน ว่า สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ การมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะในด้านที่เป็นความรู้ทั่วไป หรืออาจเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ข้อมูลจากการสำรวจในประเทศอังกฤษ ซึ่งดำเนินการโดย (NIAE: Nation Institute of Adult Education) ปรากฏว่านักศึกษามากกว่าร้อยละ 40 บอกเหตุผลในการเข้ามาเรียนเพราะต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองตามความสนใจให้มากขึ้นทั้งนี้พบว่าผู้เรียนที่เข้ามาด้วยแรงจูงใจประเภทนี้จะเป็นหญิงมากกว่าชาย และจากการศึกษาของ พรทิพย์ มาศิริวัฒน์ (2542:บทคัดย่อ) พบว่า การมุ่งอนาคตของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factors)

3.1 อุปสรรคด้านค่าใช้จ่าย (Costs as Barriers) จากการสอบถามจะพบผู้ตอบมักระบุว่า ค่าใช้จ่ายเป็นอุปสรรคของการเข้าร่วม ตัวแปรค่าใช้จ่ายกับตัวแปรเรื่องเวลาเป็นตัวแปรที่พบมากกว่าตัวแปรอื่น ๆ ในการสำรวจแบบรายงานตนเอง แต่คนมักจะไม่ให้ความเห็นต่อค่าใช้จ่ายที่เป็นอยู่และทางเลือกอื่น ในความเป็นจริงความสามารถในการจ่ายมักจะไม่ไปด้วยกัน

กับความเต็มใจที่จะจ่าย อย่างไรก็ตามผลการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกับการเพิ่มราคาของหลักสูตรภาคค่ำของชาวต่างชาติ โดย เดอ กรูท์ (Kamp ,1996: Online) พบว่า การเพิ่มราคาค่าใช้จ่ายทำให้จำนวนการเข้าร่วมลดลง ค่าใช้จ่ายในการศึกษาจึงมีผลกระทบต่อเข้าร่วม

3.2 อาชีพและรายได้ การตัดสินใจในการเข้าร่วมมักจะถูกแปล

ความหมายไปถึงการคิดพิจารณาเกี่ยวกับต้นทุนและกำไรของกิจกรรมนั้น Kamp (1996: Online) พบว่ามีผลทางบวกของรายได้ในการดำรงชีวิต ที่มีต่อความน่าจะเป็นในการรับการฝึกอบรมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2543:68-69) ได้สรุปแนวคิดของ Roger และ Lovell ว่าปัจจัยด้านอาชีพและพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจข้อมูลของสถาบันการศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติในประเทศอังกฤษ

(NIAE: Nation Institute of Adult Education) พบว่าประมาณเกือบร้อยละ 10 ของนักศึกษาให้ข้อมูลว่าเข้ามาเรียนด้วยความมุ่งมั่นเกี่ยวกับความก้าวหน้าในอาชีพการงาน

จากการวิเคราะห์แนวคิดและผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้น แบ่งเป็น 2 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบด้านปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความเชื่อในสมรรถนะของตนเอง ความสามารถทางปัญญา ช่วงวัย ความคาดหวังและการเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ การมีความรู้พื้นฐานเดิมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดี การมีความตั้งใจและความอยากที่จะเรียนรู้ เป็นผู้มีความมุ่งมั่นในตนเองที่จะเรียนรู้ มีเจตคติต่อการเรียนรู้ มีการมุ่งอนาคต เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยภายในเบื้องต้นที่จะทำให้ผู้เรียนกลายเป็น ผู้ที่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องต่อไปในอนาคต

2. องค์ประกอบด้านปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ของบุคคล ได้แก่ ครอบครัว สังคม การมีโอกาสมุ่งเรียนรู้อย่างเข้าถึงได้ง่าย และการมีทรัพยากรส่วนบุคคลที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ เงิน เวลา อาชีพ รายได้ เป็นต้น

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนวัยผู้ใหญ่ 3 ประเภท คือ 1) ปัจจัยด้านสังคมวิทยา ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และบทบาททางสังคม 2) ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ เจตคติต่อการศึกษ และการมุ่งอนาคต 3) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ และรายได้

2.7 ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

2.7.1 ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ของโนวล์

Knowles (1978 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547:248-249) ได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (Modern Adult Learning Theory) ทฤษฎีนี้ ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ

1) ความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests) ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีถ้าหากตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมาเขาจะเกิดความพึงพอใจเพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม

2) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life Situation) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้ายึดผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (Life Center) ในการจัดการเรียนรู้ควรเน้นประสบการณ์ชีวิตมากกว่าเนื้อหาวิชา

3) การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience) ประสบการณ์ของผู้ใหญ่นับเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีค่ามากที่สุด ดังนั้นการวิเคราะห์ประสบการณ์จึงเป็นวิธีที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้อย่างดี

4) ความต้องการเป็นผู้นำของตนเอง (Self-Directing) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ กิจกรรมการเรียนรู้จึงควรเป็นรูปแบบของกระบวนการสืบค้นและหาคำตอบร่วมกันในแต่ละบุคคล ผู้ใหญ่เมื่อมีอายุเพิ่มขึ้นก็ย่อมมีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้นเช่นกัน

5) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะต้องจัดเตรียมในด้านนี้อย่างพอดี เช่น รูปแบบการเรียนการสอน เวลาที่ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ ย่อมเป็นไปตามความสามารถของผู้ใหญ่แต่ละคน (Pace of Learning)

2.7.2 ทฤษฎีของแฟร์

Faire (1972 อ้างถึงใน ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2541:31) ได้เสนอทฤษฎีที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความจริงว่า ตัวผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการค้นคว้า ศึกษาหาความรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Participant) ไม่ใช่เป็นนั่งเฉยเพื่อรับฟังอย่างเดียว (Passive Participant) และการศึกษาไม่ใช่กระบวนการที่เป็นกลาง (Neutral Process) แต่การศึกษาเป็นการพยายามแสวงหาที่จะนำไปสู่เสรีภาพ (Freedom) นอกจากนี้เปาโลแฟร์ ยังได้เสนอแนวคิด “การปลุกจิตสำนึก” และ “การศึกษาสภาพปัญหา” ซึ่งทำให้คนคิดเป็น และสามารถยอมรับสภาพการณ์อันนำไปสู่การปรับตัวได้อย่างสอดคล้องในสังคม

2.7.3 ทฤษฎีของอิลลิช

Illich (1983 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547:234) ได้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาที่แท้จริงเป็นสิ่งที่บุคคลสามารถแสวงหาได้จากข้อเท็จจริงในสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ โดยเฉพาะจากอาชีพและการงานที่ปฏิบัติซึ่งนับว่าเป็นการเรียนรู้ที่มีค่ายิ่ง อิวานอิลลิช สนับสนุน “สังคมที่ปราศจากโรงเรียน” (Deschooling Society) โดยเชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากการสร้าง “เครือข่ายการเรียนรู้” (Learning Network) ในสังคมให้เป็นแหล่งความรู้ให้แก่สังคมและชุมชน และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดเครือข่ายการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้ 4 วิธี คือ

- 1) การจัดบริการเอกสารอ้างอิงเพื่อความมุ่งหมายเฉพาะอย่าง
- 2) การแลกเปลี่ยนความชำนาญและทักษะ
- 3) การเรียนรู้จากเพื่อน
- 4) การบริการเอกสารอ้างอิงเพื่อการศึกษาในวงกว้าง

จากทฤษฎีการเรียนรู้ตามกลุ่มต่างๆที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของคนในวัยผู้ใหญ่ที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าการเรียนรู้ของคนในวัยอื่น ๆ จากปัจจัยด้านความต้องการ ความสนใจ ด้านประสบการณ์ และสถานการณ์ต่างๆตลอดจนความต้องการเป็นผู้นำและจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ตลอดจนวิธีการเรียนรู้ก็มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการส่งเสริมการเรียนรู้และการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญหลายประการ ทั้งทางด้าน ตัวบุคคล สภาพทางสังคมเศรษฐกิจ ประสบการณ์การเรียนรู้ ช่วงวัยต่างๆ ตลอดจนจุดมุ่งหมายและความต้องการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้การส่งเสริมการเรียนรู้นั้น สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในวัยดังกล่าวได้มากที่สุด

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.1 ทฤษฎีความต้องการ

3.1.1 ความหมายของความต้องการ

Monette (1997 อ้างถึงใน อุ๋นตา นพคุณ 2546:91) ได้ให้ความหมายของความต้องการใกล้เคียงกับ Legans และ Tyler คือ ความต้องการเป็นสภาวะความไม่พอเพียงในตัวบุคคลและกลายเป็นแรงผลักดันทำให้บุคคลมีพฤติกรรมความต้องการสนองตอบสภาวะที่ไม่เพียงพอ นั้นๆ ความต้องการดังกล่าวสังเกตไม่ได้ และอาจเรียกว่าเป็นสภาพทางชีวจิตวิทยา (Biopsychological)

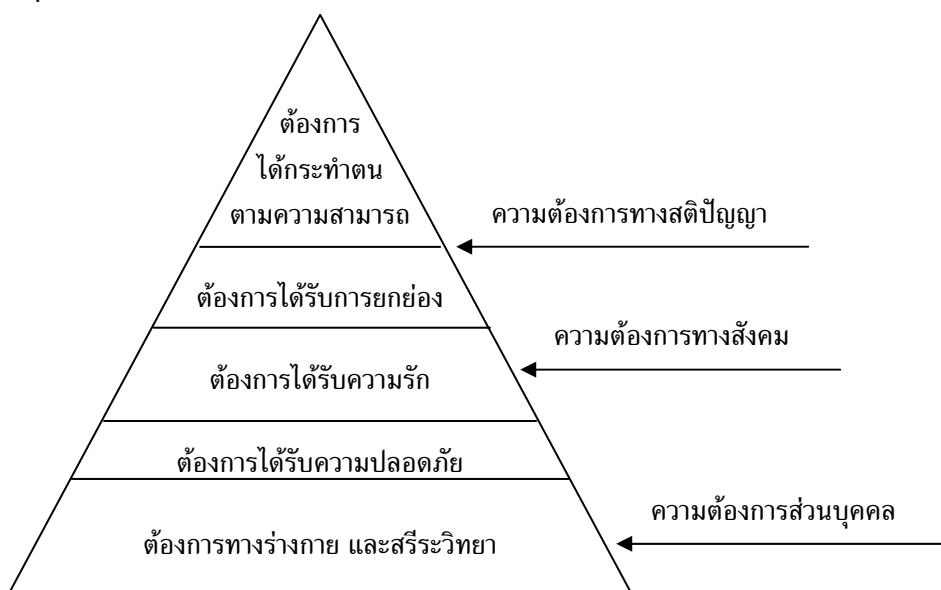
ปราณี รามสูตร (2542:122) กล่าวว่า ความต้องการ คือ การที่บุคคลขาดความสมดุลทำให้เกิดแรงผลักดันให้แสดงพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้กลับเข้าสู่สมดุล

สุรงค์ จันทร์เอม (2533: 110) กล่าวว่า ความต้องการคือ ความรู้สึกอยากได้ ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักดัน แรงจูงใจและก่อให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ที่พยายามให้บรรลุถึงความมุ่งหมายของความต้องการ

ความหมายของความต้องการจึงสรุปได้ว่า ความต้องการ หมายถึง ความปรารถนาในสิ่งที่คุณคดียังไม่ได้รับการตอบสนอง ซึ่งแต่ละคนจะมีความต้องการในระดับที่แตกต่างกัน การขาดบางสิ่งในชีวิตเป็นเหตุให้แต่ละคนพยายามกระทำพฤติกรรมบางอย่างหรือแสวงหาบางสิ่งเพื่อให้บรรลุความต้องการของตนเอง

3.1.2 ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์

Maslow (1970 อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ,2546:91-92) ได้เสนอแนวคิดว่าความต้องการของมนุษย์มี 5 ระดับ และมาสโลว์ ได้ตั้งสมมุติฐาน เรียกว่า “ลำดับขั้นแห่งความต้องการของมนุษย์” (Hierarchy of Needs) แบ่งได้ 5 ลำดับ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ลำดับขั้นแห่งความต้องการของมนุษย์ 5 ชั้นของมาสโลว์

(อุ่นตา นพคุณ,2546:91)

1) ความต้องการสิ่งจำเป็นทางร่างกาย (Physiological Needs) ได้แก่ ความหิว ความกระหาย การพักผ่อน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

2) ความต้องการในด้านความปลอดภัย (Safety Needs) ได้แก่ ความปลอดภัยในด้านร่างกายและความปลอดภัยในด้านเศรษฐกิจ เช่น ความมั่นคงในหน้าที่การงาน ความมั่นคงเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ความมั่นคงเกี่ยวกับการออมทรัพย์ ฯลฯ

3) ความต้องการในด้านสังคม (Social or Belongingness Needs) ได้แก่ ความรัก การยอมรับ การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือหมู่คณะ ซึ่งเป็นความต้องการของบุคคลที่จะได้รับความรัก การยอมรับ ความผูกพันกับผู้อื่นและสังคม

4) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Needs) ได้แก่ ความต้องการให้ผู้อื่นเห็นว่าตนนั้นมีคุณค่า เป็นคนที่น่านับถือ มีความเข้มแข็ง งดงาม เป็นคนที่มีประโยชน์

5) ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จ ในชีวิต (Self-realization or Self actualization) ได้แก่ ความต้องการที่จะเป็นบุคคลที่ตัวตนปรารถนาอยากจะเป็น ซึ่งอาจจะแสดงออกได้โดยหลายวิธี เช่น การเป็นมารดาที่ดี การเป็นครูที่ดี การเป็นนักกีฬาที่ดี การเป็นนักดนตรีที่ดี ตามที่ปรารถนาไว้

3.1.3 ทฤษฎีความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ของโนล์

Knowles (1970 อ้างถึงใน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2547:174-175) นักการศึกษาผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงชาวอเมริกันได้เสนอเกี่ยวกับความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1) ความต้องการทางกายภาพ (Physical Need) เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้ง่าย ส่วนมากมนุษย์เรามีความต้องการทางด้านนี้เพื่อความคงอยู่ทางร่างกาย ในทางการศึกษาผู้ใหญ่ คือ ความต้องการการแลเห็น ได้ยินเสียง ความสุขสบาย การพักผ่อน

2) ความต้องการในการเจริญงอกงาม (Growth Need) นักจิตวิทยาส่วนมากเห็นตรงกันว่า ความต้องการด้านนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะพาไปสู่ส่วนอื่น ๆ ของความต้องการซึ่งตรงกับความต้องการกระทำตนตามความสามารถตามทฤษฎีของมาสโลว์นั่นเอง ผู้ใหญ่ที่มองไม่เห็นอนาคตของตนเองนั้นน่าสงสารมาก เพราะว่าการมองไม่เห็นความก้าวหน้าในอนาคตของตัวเองทำให้คุณค่าอื่น ๆ ลดลงอย่างมาก

3) ความต้องการได้รับความมั่นคงปลอดภัย(The Need for Security) เป็นที่ยอมรับกันมานานแล้ว สัตว์โลกมีสัญชาตญาณสำหรับการป้องกันตัวเอง ความต้องการด้านความปลอดภัยทางร่างกาย ถ้าหากความต้องการความมั่นคงไม่ได้รับการสนองตอบ จะเกิดอาการพฤติกรรมตามมาด้วย คือ เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงโดยการถอนตัวออกจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลาย

4) ความต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ (The Need for New Experience) เมื่อคนแสวงหาความมั่นคงเขาต้องผจญภัยและเสี่ยง คนเราจึงอาจจะเบื่อหน่ายต่องานประจำที่ซ้ำซาก ดังนั้น เมื่อความต้องการด้านนี้เกิดสับสนขึ้น บุคคลจะเกิดความว้าวุ่นใจเกิดอาการทางพฤติกรรมเหนื่อยอ่อน ความต้องการได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมทั้งแนวความคิดใหม่ ๆ

5) ความต้องการทางด้านจิตใจและอารมณ์ (The Need for Affection) คนทุกคนต้องการได้รับความรัก รวมทั้งการได้รับผลสำเร็จ ในบางครั้งก็เป็นเหตุมาจากความต้องการด้านนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นความต้องการทางด้านสังคม

6) ความต้องการได้รับการยอมรับ (The Need for Recognition) มนุษย์ส่วนมากได้รับความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ได้รับการยกย่องนับถือจากคนอื่น ๆ ในบางด้านของเขา ความต้องการทางด้านนี้ทำให้เขามีการรวมกลุ่มทางสังคม เป็นชุมชน สถาบันต่างๆ ทำให้เขาสามารถแสวงหาสถานภาพและความสนใจจากสมาชิกในกลุ่มด้วย

3.1.4 ทฤษฎีความต้องการทางการศึกษาของคัมส์

Coombs (1974 cited in Rogers, 2004: Online) กล่าวถึงความต้องการด้านการศึกษาของปัจเจกชนดังนี้

- 1) ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานและเรื่องทั่วไป เช่น การเรียนรู้หนังสือ อ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น มีความเข้าใจสิ่งต่างๆ ทั้งทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
- 2) ความต้องการทางการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัว เช่น ความรู้พื้นฐาน และทักษะคติพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิต เช่น สุขภาพอนามัย โภชนาการ การจัดบ้าน การเลี้ยงเด็ก การซ่อมแซมบ้าน การวางแผนครอบครัว
- 3) ความต้องการในการศึกษาเพื่อยกระดับชุมชน เช่น ความรู้เกี่ยวกับสถาบันการปกครองท้องถิ่น และระดับชาติ สหกรณ์โครงการพัฒนาชุมชน เป็นต้น
- 4) ความต้องการการศึกษาเพื่ออาชีพ เช่น ความรู้ทักษะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ และมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เป็นต้น

3.1.5 ทฤษฎีความต้องการของผู้ใหญ่ของคิด

Kidd (1972 อ้างถึงใน อังศุมาลิน สมรรคเสวี, 2545:16-17) แบ่งประเภทความต้องการของผู้ใหญ่ไว้ดังนี้ คือ

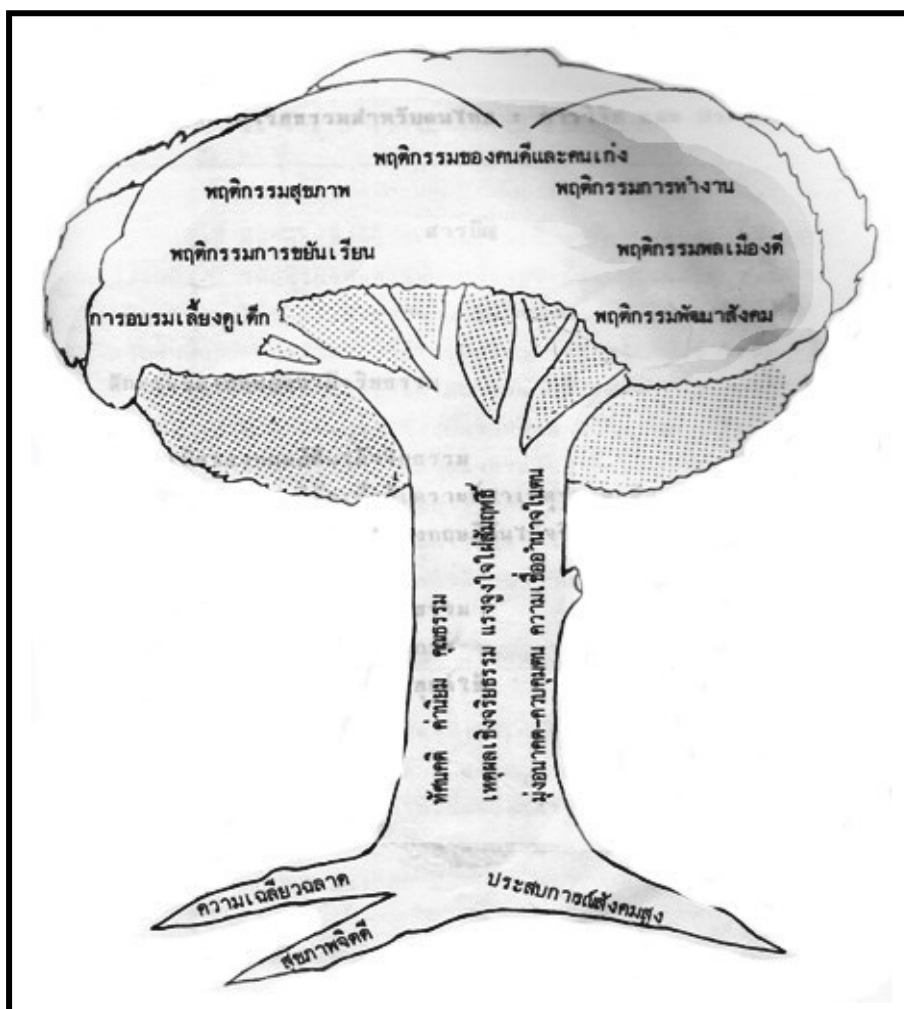
- 1) ความต้องการด้านสถานภาพ
- 2) ความต้องการทางด้านครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัว
- 3) ความต้องการทางการเป็นผู้บริโภคและยังชีพ
- 4) ความต้องการด้านความสัมพันธ์ทางสังคม
- 5) ความต้องการทางด้านอาชีพ
- 6) ความต้องการความบันเทิง
- 7) ความต้องการที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

ดังนั้นจากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการนั้นมีการจัดแบ่งประเภทความต้องการในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งความต้องการโดยทั่วไปของมนุษย์อาจแบ่งเป็นความต้องการในระดับขั้นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตและความต้องการในระดับการเพิ่มคุณภาพชีวิต ส่วนความต้องการด้านการ

เรียนรู้ที่แบ่งออกเป็นความต้องการความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ต้องการความรู้ด้านทักษะในการประกอบอาชีพ ต้องการความรู้ด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนและสังคม ต้องการความรู้ด้านความเชื่อวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ และคนในวัยผู้ใหญ่จะมีความต้องการการเรียนรู้ในบางประการที่แตกต่างกับคนในวัยอื่น ๆ

3.2 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544 :2-4) ได้ประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่างๆของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 ถึง 60 ปีจำนวนหลายสิบเรื่อง และได้สรุปเป็นทฤษฎีนี้ขึ้น ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐาน และองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2544)

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ ส่วนลำต้นและส่วนที่เป็นราก ในส่วนแรกคือ ดอกและผลบนต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานที่ละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ส่วนแรกนี้เป็นพฤติกรรมประเภทต่างๆที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆที่น่าปรารถนา มีสาเหตุอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ

- 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 2) การมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง
- 3) ความเชื่ออำนาจใจตน
- 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- 5) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม

ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรม คือ รากของต้นไม้ ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สอง มี 3 ด้าน คือ

- 1) สติปัญญา
- 2) ประสพการณ์ทางสังคม
- 3) สุขภาพจิต

จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจจะใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้านในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาลักษณะบางประการใน 5 ประการนี้โดยวิธีการอื่นๆด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการจึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่ง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นเพื่อใช้อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมดังที่กล่าวมาแล้ว

จากทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม สรุปได้ว่า พฤติกรรมของคนดีที่พึงประสงค์นั้น เกิดขึ้นจากพื้นฐานสำคัญหลายประการและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กัน จากทฤษฎีดังกล่าว พบว่า พื้นฐานที่สำคัญคือ พื้นฐานทางด้านจิตใจที่นำไปสู่การแสดงออกถึงพฤติกรรม ดังนั้น การคำนึงถึงพื้นฐานทางด้านจิตลักษณะซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในด้านต่างๆ นั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนที่จะช่วยให้สามารถปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบุคคล กลุ่มคน มากยิ่งขึ้น

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กฤติกา คูศิริรัตน์ (2545:บทคัดย่อ) ศึกษาการศึกษาตลอดชีวิตของสตรีในอำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า สตรีในอำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย มีทัศนคติที่เห็นด้วยต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษาสายสามัญ ด้านการศึกษาสายอาชีพ ด้านการศึกษาตามอัธยาศัย ในระดับมาก ด้านการศึกษาสายสามัญ สตรีมีความต้องการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.)มากที่สุด ด้านการศึกษาสายอาชีพ ต้องการหลักสูตรการจัดการวิชาชีพระยะสั้นไม่เกิน 30 ชั่วโมง ส่วนด้านการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องการที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านมากที่สุด

จรัญญา พรหมเกษา (2547:บทคัดย่อ) ศึกษาแนวทางการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาสตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และผู้เรียนเกี่ยวแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ใน 5 ด้าน คือ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความถนัดของผู้เรียน จัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านการจัดเนื้อหาหลักสูตรคือ จัดเนื้อหาความรู้ด้านการดำรงชีวิต จัดเนื้อหาความรู้ด้านทักษะและวิชาชีพ และจัดเนื้อหาความรู้ด้านความรู้ทั่วไป ด้านการประเมินผลผู้เรียนคือ จัดประเมินพัฒนาการของผู้เรียน จัดประเมินผู้เรียนหลากหลายวิธี และจัดประเมินผลผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ด้านการมีส่วนร่วมของทุกองค์กรคือ จัดให้ภาครัฐมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษา และจัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษา

นิตยา สำเร็จผล (2547:บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย 15 องค์ประกอบ 100 ตัวบ่งชี้ จำแนกตามการวิเคราะห์เชิงระบบ แบ่งเป็น 1) ด้านปัจจัยตัวป้อน 4 องค์ประกอบ 2) ด้านกระบวนการ 5 องค์ประกอบ 3) ด้านผลลัพธ์ คือ คุณลักษณะผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต 4 องค์ประกอบ 4) ด้านการจัดโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบการจัดโอกาสและกิจกรรมการเรียนรู้

ปณิธาน วัฒนพานิชกิจ (2548:บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัยในระดับมาก ส่วนความต้องการการเรียนรู้ด้านการเพิ่มทักษะทางอาชีพ มีความต้องการในระดับน้อย ส่วนในด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความต้องการในระดับปานกลาง ในด้านพฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารกลุ่มตัวอย่างรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์มากที่สุด

พงษ์ศักดิ์ ศรีวรกุล และคณะ (2547:บทคัดย่อ) ศึกษาแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ปกครองนักเรียน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ด้านหลักสูตรการเรียนรู้อุปกรณ์นักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความต้องการหลักสูตร และหลักสูตรต้องเป็นหลักสูตรระยะสั้นเน้นด้านอาชีพ ด้านการบริหารและการจัดการการเรียนรู้อุปกรณ์นักเรียนส่วนมากมีความเข้าใจการศึกษาในระบบโรงเรียน ส่วนด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความเข้าใจน้อย ต้องการให้ภาครัฐจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตกระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ ด้านการพัฒนาบุคลากรการเรียนรู้อุปกรณ์นักเรียนส่วนมากมีความเข้าใจในการพัฒนาบุคลากรน้อย ด้านการพัฒนาการเรียนรู้อุปกรณ์นักเรียนส่วนมากมีความเข้าใจในการพัฒนาการเรียนรู้อุปกรณ์น้อย ต้องการพัฒนาการเรียนรู้อุปกรณ์ในด้านเทคนิควิธีการเรียนรู้อุปกรณ์ประเมินความรู้ ผู้ปกครองนักเรียนส่วนมากต้องการประเมินจากการปฏิบัติจริง ทางด้านปริมาณและคุณภาพ

สมคิด พรหมเมศร์ (2544:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความต้องการด้านการศึกษาตลอดชีวิตด้าน สายสามัญต้องการระดับปริญญาตรี โดยการศึกษาด้วยตนเอง และการอบรมหลักสูตรระยะสั้นส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยมีความต้องการด้านรายการโทรทัศน์ วิทยุ ฯลฯ ตามลำดับ ส่วนทัศนคติต่อการศึกษาลงชีวิตของประชาชน พบว่า ส่วนใหญ่มีทัศนคติอยู่ในระดับดี

สุมาลี สังข์ศรี (2544:บทสรุปผู้บริหาร) ศึกษาการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาวิเคราะห์การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในประเทศที่คัดสรร รวม 6 ประเทศ ได้แก่ สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น พบประเด็นที่สอดคล้องกันทุกประเทศ สรุปได้ดังนี้ 1) มีกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาลงชีวิต 2) มีองค์กรรับผิดชอบโดยตรง 3) มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้แก่ลรัฐ 4) มีการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาลงชีวิตให้แก่ประชาชน 5) มีการจัดโครงสร้างพื้นฐานเกี่ยวกับเทคโนโลยี 6) มีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้อุปกรณ์ชีวิต 7) เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 8) ให้ความสำคัญแก่บ้านในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้อุปกรณ์ชีวิตแห่งแรก 9) ให้ความสำคัญกับสถานประกอบการในฐานะเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการให้โอกาสทางการศึกษาสำหรับแรงงาน 10) จัดหามาตรการที่หลากหลายที่จะจูงใจให้ประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสให้เข้าสู่การเรียนรู้อุปกรณ์ชีวิตมากขึ้น

สุมาลี สังข์ศรี(2544:16-22)ศึกษาบทบาทหน้าที่ของสตรีชนบทในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า สตรีมีความคุ้นเคยกับคำว่าการศึกษาตลอดชีวิต น้อยมาก ส่วนใหญ่เคยได้ยินแต่ไม่มีความหมายที่แท้จริง ส่วนบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ส่วนใหญ่ประเมินบทบาทของตนเองในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตในระดับปานกลางโดย

ส่งเสริมการศึกษา 3 ประเภท คือ 1) การศึกษาในระบบโรงเรียน เรื่องที่สตรีส่วนใหญ่ระบุว่าได้ส่งเสริมมาก คือ การส่งเสริมให้บุตรหลานของตนเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ และศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ 2) การศึกษานอกระบบ ด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องที่ส่งเสริมมาก คือ สนับสนุนบุตรหลานที่ไม่ได้เรียนต่อหลังจบป.6ให้เรียนต่อ กศน. ด้านอาชีพ เรื่องที่ส่งเสริมมาก คือ การนำข่าวการจัดอบรมอาชีพมาแจ้งแก่ครอบครัว ส่งเสริมให้บุตรหลานและคนในครอบครัวเข้าอบรมอาชีพ 3) การศึกษาตามอัธยาศัยเรื่องที่ส่งเสริมมาก คือ การแนะนำบุตรหลาน เพื่อนบ้านให้ฟังข่าวจากหอกระจายข่าว ชักชวนให้บุตรหลานดูรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับข่าวสารความรู้ เหตุผลที่ได้มีโอกาสส่งเสริมมากที่สุด คือ ต้องการให้บุตรหลานญาติพี่น้องได้พัฒนาความรู้ ส่วนเหตุผลที่ไม่มีโอกาสส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมากที่สุด คือ ไม่รู้ข่าวสารว่าการศึกษาแต่ละประเภทจัด ที่ไหน เมื่อไร ส่วนแนวทางในการสนับสนุนให้สตรีมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตมากขึ้นแนวทางที่ระบุมากที่สุด คือ ส่งเสริมให้สตรีมองเห็นความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532:77-85) ศึกษาสภาพการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเขตพื้นที่ชนบท ผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเขตชนบท โครงการที่จัดส่วนใหญ่ คือ ด้านสาธารณสุข โครงการส่วนใหญ่ให้ความรู้และบริการไปพร้อมกัน ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ พบว่า ผู้ให้บริการส่วนใหญ่เห็นว่าผู้เข้ารับบริการมีความสนใจอยู่ในระดับปานกลางและมาก ความเหมาะสมและการนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาอุปสรรค คือ ไม่มีเวลา ไม่สนใจเข้าร่วม ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดเจ้าหน้าที่ ขาดงบประมาณ การคมนาคมไม่สะดวก ด้านความต้องการทางการศึกษานอกระบบ ผู้ให้บริการและผู้รับบริการส่วนใหญ่เห็นว่า กิจกรรมความรู้ที่เหมาะสมมากที่สุด คือ ความรู้ด้านการเกษตร ส่วนผู้ไม่เคยรับบริการต้องการด้านการเกษตรมากที่สุด

อังศุมาลิน สมรรคเสวี (2545:บทคัดย่อ) ศึกษาปัญหาและความต้องการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนของสตรี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต : กรณีศึกษา บ้านหัวแหลม ตำบลท่าข้าม อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ด้านความรู้พื้นฐาน สิ่งที่เป็นปัญหาของสตรีส่วนใหญ่ คือ ไม่มีเวลาว่างเพียงพอและไม่มีเงินเพียงพอที่จะเข้ารับการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป ด้านการรับบริการข่าวสารข้อมูล ปัญหาในภาพรวม คือ ไม่มีห้องสมุดเคลื่อนที่ด้านการเพิ่มพูนทักษะอาชีพ พบว่า สตรีส่วนมากมีปัญหาการขาดความรู้และคำแนะนำเรื่องการประกอบอาชีพเสริม ด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย สตรีส่วนมากมีปัญหาในเรื่องการป้องกันอันตรายจากการทำงาน

อาชญญา รัตนอุบล และคณะ (2548:บทสรุปผู้บริหาร) ศึกษาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : ห้องสมุดประชาชน ผลการวิจัย พบว่า ห้องสมุดประชาชนในปัจจุบัน จัดขึ้นเพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์การเรียนรู้และจัดกิจกรรม เป็นเครือข่ายของชุมชนให้การศึกษาแก่ประชาชน ส่งเสริมการอ่าน ส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม มีการใช้ระบบที่เน้น

ผู้รับบริการเป็นสำคัญ จัดบรรยากาศเอื้อต่อการอ่านหนังสือ และมีการกำหนดให้ห้องสมุดประชาชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การดำเนินการของห้องสมุดประชาชนพบปัญหาคือ ปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ ปัญหาด้านบุคลากร และปัญหาด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ(2548: บทสรุปผู้บริหาร) ศึกษาการจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต: สวนสาธารณะ ผลการวิจัยพบว่า นโยบายหลักในการจัดสวนสาธารณะส่วนใหญ่ คือ เพื่อให้เป็นแหล่งนันทนาการของประชาชน ใช้สำหรับพักผ่อนเป็นหลักสวนสาธารณะบางแห่งจัดเป็นแหล่งวิทยากร เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น ด้านการดำเนินการของสวนสาธารณะมีหน่วยงานดูแลเฉพาะสภาพทั่วไปของสวนสาธารณะ แต่ไม่มีหน่วยงานที่จัดการศึกษาลงไปดูแลโดยตรง ทำให้มีปัญหาการจัดการเรียนรู้ทั้งด้านบุคลากร ด้านวิชาการ และงบประมาณด้านมาตรฐานการเรียนรู้ของสวนสาธารณะ พบว่า ส่วนใหญ่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เป็นที่พักผ่อนของประชาชน มีการจัดกิจกรรมของชุมชน และบางแห่งมีการจัดการศึกษาต่อเนื่อง คือ การอบรมฝึกอาชีพและมีการประเมินผลการจัดกิจกรรม

งานวิจัยเกี่ยวกับสภาพและความต้องการการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของประชาชน

จิรนนท์ เพ็ชรแก้ว (2544:บทคัดย่อ) ศึกษาการสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ คือ ด้านร่างกายเกี่ยวกับความรู้เรื่องสุขภาพอนามัย ด้านสติปัญญาต้องการการศึกษาในระบบต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจต้องการความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ด้านสังคม ต้องการความรู้เกี่ยวกับกฎหมายต่างๆ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและด้านคุณธรรมมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและต้องการความรู้เกี่ยวกับการป้องกันปัญหาต่างๆ ในสังคม

ณรงค์ฤทธิ์ มนตรีภักดี (2544:บทคัดย่อ) ศึกษาแนวความคิดของข้าราชการและประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการ มีแนวความคิดในการพัฒนาท้องถิ่นมุ่งเน้นเพื่อให้เป็นไปตามกรอบนโยบายของรัฐที่สั่งการลงมา มากกว่าที่จะมุ่งแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นและมุ่งพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางการพัฒนาด้านการพัฒนาคน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนประชาชน มีแนวความคิดการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานที่เป็นสภาพปัญหาในท้องถิ่น มากกว่าสนองตอบตามนโยบายของรัฐและดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาด้าน อาชีพ รายได้ แนวความคิดของข้าราชการ ได้รับการสนองตอบมากกว่า แนวความคิดของประชาชน ในการกำหนดแผนพัฒนาท้องถิ่น

บุญยัง หมั่นดี (2533: บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการและความสามารถในการพัฒนาชนบทของประชาชนหมู่บ้านป่าดงใหญ่ 4 และบ้านโคกสง่า อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนหมู่บ้านเป่าหมายทั้ง 2 หมู่บ้าน มีการจัดระบบบทบาทหน้าที่ทาง

สังคมของสมาชิกได้อย่างเหมาะสม คือ มีสมาชิกของสังคมที่มีอาชีพค้าขาย รับจ้างขายแรงงานและเกษตรกรรายใหญ่ที่ต้องการจ้างแรงงานเพื่อผลิตและจำหน่ายและมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม ระดับครอบครัวก็พบว่ามีการช่วยกันทำงานประกอบอาชีพแทบทุกคน

ประจักษ์ สาระสิทธิ์ (2542: บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมและความต้องการพัฒนาฝีมือของแรงงานในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า แรงงานมีความต้องการในการประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรม และมีความต้องการพัฒนาฝีมือ พัฒนาทักษะวิชาชีพและความรู้ทางทฤษฎีเพิ่มเติม โดยวิชาชีพที่ต้องการมากที่สุด คือ ช่างไฟฟ้า-อิเล็กทรอนิกส์

พิณพร โสภานุตร (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการทางการศึกษาในระบบต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาทางการศึกษาและด้านสิ่งแวดล้อมของชาวชนบทในเขตการศึกษา 9 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนผู้นำชุมชนและข้าราชการมีความคิดเห็นว่า ชาวชนบทได้รับการศึกษาจากภาพรวมของการศึกษาทั้ง 3 ระบบและด้านการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมที่ชาวชนบทได้รับ จากภาพรวมการศึกษาทั้ง 3 ระบบอยู่ในระดับมาก ส่วนในด้านความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาทางการศึกษาและความต้องการทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา ด้านการศึกษาของชาวชนบท โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนวิธีการให้ความรู้ด้านการศึกษาที่ประชาชนต้องการคือ การให้ความรู้โดยผู้มีความรู้เฉพาะด้านการฝึกอบรมการเรียนในระบบโรงเรียนและการชมโทรทัศน์ ฯลฯ โดยใช้วิทยากรผู้มีความรู้เฉพาะด้าน

มงคล สายสูง (2546: บทคัดย่อ) ศึกษาการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตำบลน้ำเกีฮัน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ในระยะเริ่มต้น มีการหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นำโดยผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน อย่างไม่เป็นการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครู และคนหนุ่มสาวที่ห่างไกลจากยาเสพติด ระยะรวมกลุ่ม มีการรวมกลุ่มกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เริ่มจะให้ความจริงจังในการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่ม ระยะพัฒนาบทบาทของแต่ละกลุ่มเริ่มมีมากขึ้น ภาคเอกชนได้มีบทบาทในการสนับสนุนด้านต่าง ๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้น มีการใช้กระบวนการวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตของประชาชนแต่ละครัวเรือน ทำให้เกิดค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีที่ดั่งงามเกิดขึ้นในชุมชน ระยะการขยายผลและการสร้างเครือข่าย เป็นระยะที่มีการขยายผลการทำงานให้ไปสู่ชุมชนใกล้เคียง และมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรชุมชนไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ทั่วประเทศ

รัชนิวรรณ ศรีวิเศษ (2543: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนในชุมชนชนบทของประเทศไทย ศึกษากรณี: บ้านรางกร่าง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนของประชาชนในชนบท คือ การเป็นผู้มีการศึกษาน้อย การมีจำนวนที่ดินทำกินน้อย การมีหนี้สินมาก การไม่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตทางการเกษตร และการขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลาง ส่วนการมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก การเล่นเกมพนัน และการมีสุขภาพอนามัยไม่ดี ไม่ส่งผลต่อความยากจน

ลำเดือน นามเทพ(2538:บทคัดย่อ) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรม การศึกษานอกระบบกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการศึกษานอกระบบกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเกิดขึ้นน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินงานของกิจกรรมการศึกษานอกระบบไม่ได้สำรวจความต้องการในการเรียนรู้ของชุมชนก่อนดำเนินกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ยังอยู่ในวงจำกัดไม่ก่อให้เกิดความต้องการในการเรียนรู้ หรือความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบอย่างจริงจัง และผู้เข้าร่วมกิจกรรมถึงแม้จะมีผู้เข้าร่วมครบตามจำนวนที่ต้องการแต่ไม่ใช่บุคคลที่มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชน

หญิง เกตุรัตน์ (2543:บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการทางการศึกษาในระบบต่างๆ เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมืองของชาวชนบทในเขต การศึกษา 11 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน ผู้นำชุมชนและข้าราชการ มีความคิดเห็นต่อความรู้ที่ ประชาชนได้รับและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านเศรษฐกิจของแต่ละระบบการศึกษา ทั้งใน ภาพรวม รายด้าน และรายข้อมีค่าใกล้เคียงกัน คือ ได้รับในระดับน้อยถึงปานกลาง ในด้านความ ต้องการทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจในภาพรวม รายด้าน และรายข้อใกล้เคียงกัน คือระดับปานกลางถึงมาก ด้านความคิดเห็นต่อการศึกษาที่ประชาชนได้รับ ด้านการเมืองจาก การศึกษาในแต่ละระบบใกล้เคียงกันทั้งในภาพรวม รายด้าน และรายข้อ คือในระดับน้อยถึงปาน กลาง ด้านความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาด้านการเมืองใกล้เคียงกันในระดับปานกลางถึงมาก ความคิดเห็นต่อความต้องการทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาด้านการเมืองใกล้เคียงกันในระดับปาน กลางถึงมาก

วิไลลักษณ์ สอนอาจ (2542: บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ทางการศึกษาในระบบต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาด้านสุขภาพและด้านสังคมของชาวชนบทในเขต การศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนและกลุ่มผู้นำในชุมชนมีความคิดเห็นว่า ประชาชนได้รับ ความรู้ด้าน สุขภาพการศึกษาด้านสังคมจากภาพรวมการศึกษาทั้ง 3 ระบบในระดับมาก และด้าน ความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาด้านสุขภาพอยู่ในระดับปานกลาง

วีระ ไชยศรีสุข (2545: บทคัดย่อ) ศึกษาการศึกษาเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่นในจังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีบทบาทในกิจกรรมใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุจากความเจริญก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชน จึงควรมี การรณรงค์ให้ประชาชนได้มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญในกิจกรรมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

อภิมุข ศรีสมัย (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มพัฒนาอาชีพใน การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพในจังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วน ร่วมของกลุ่มพัฒนาอาชีพในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพในจังหวัดตรัง โดย

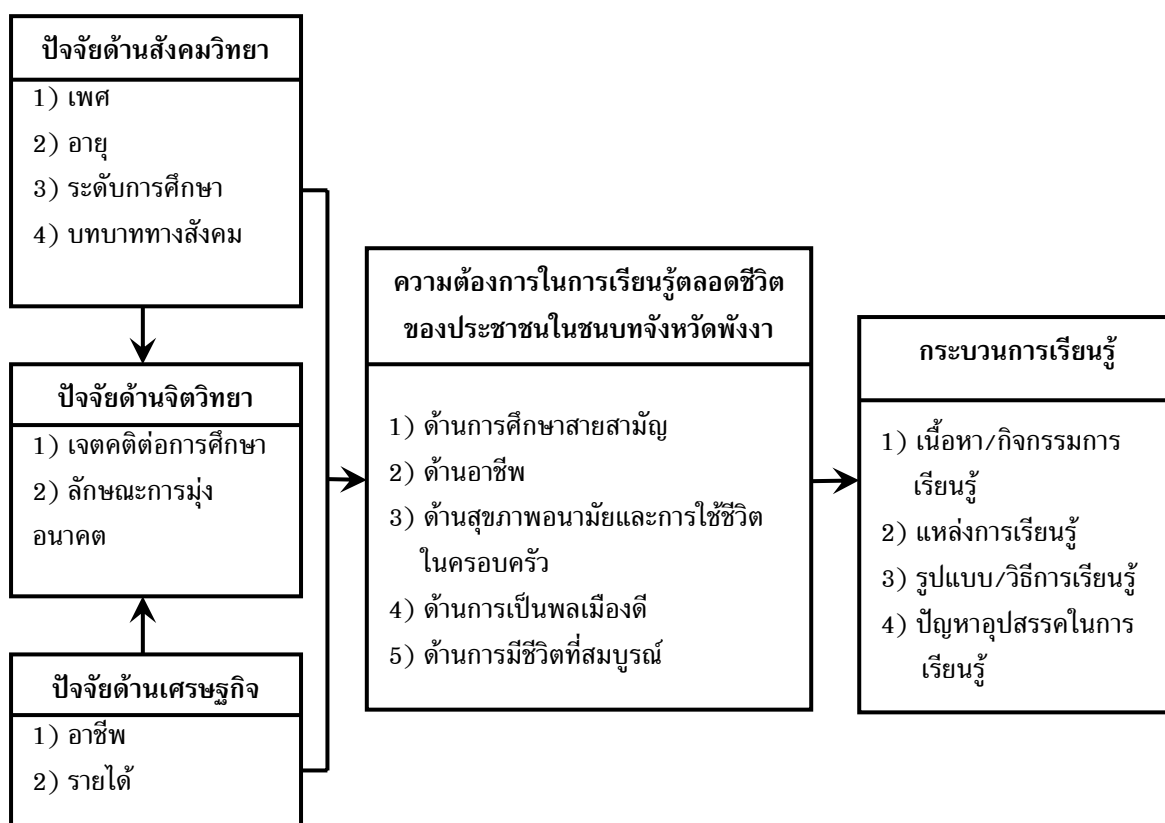
ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว พบว่า ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนแบ่งเป็น 3 ด้านหลัก คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนกิจกรรมความรู้ด้านต่างๆของประชาชนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตและกิจกรรมความรู้ด้านการประกอบอาชีพทั้งในส่วนที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมด้านอาชีพหลักส่วนใหญ่ ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตร โดยต้องการได้รับการส่งเสริมความรู้ด้านการพัฒนาผลผลิตและการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ตลอดจนการสร้างเครือข่ายขึ้นภายในชุมชน ส่วนในด้านอาชีพเสริม ส่วนใหญ่ต้องการอบรมด้านหลักสูตรระยะสั้น ทั้งด้านหัตถกรรมอุตสาหกรรม วิชาชีพช่างรูปแบบต่างๆ ส่วนในด้านความรู้พื้นฐานส่วนใหญ่ต้องการความรู้ด้านสุขภาพอนามัย การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ การเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีต่างตลอดจนการรับบริการความรู้ด้านต่างๆ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่นการเรียนรู้เรื่องกฎหมาย การเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และต้องการให้มีการจัดแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ขึ้นในชุมชน ส่วนแหล่งเรียนรู้มีทั้งการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนทั้งจากตัวบุคคล จากวัฒนธรรมประเพณี และแหล่งเรียนรู้ที่หน่วยงานของรัฐจัดตั้งขึ้น เช่นที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประชาชน สวนสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพต่างๆ เป็นต้น

สำหรับปัญหาอุปสรรคในการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดเจตคติที่ดีที่จำเป็นในการพัฒนาการเรียนรู้ ขาดความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ไม่มีเวลาว่าง อยู่ห่างไกลจากสถานที่ให้บริการ ขาดข้อมูลข่าวสาร ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดงบประมาณ ขาดแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่วนปัญหาด้านอื่นๆ ในชุมชน ได้แก่ ปัญหาความยากจน ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจเป็นสาเหตุมาจากการขาดการจัดส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนให้มีคุณภาพให้ชุมชนสามารถเรียนรู้การจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นรูปแบบการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ที่ชุมชนกำหนดขึ้นเองตามความต้องการของชุมชนโดยมีรัฐและหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท ด้านการศึกษาสายสามัญ ด้านอาชีพ ด้านสุขภาพอนามัยและการใช้ชีวิตในครอบครัว ด้านการเป็นพลเมืองดี และด้านการมี ชีวิตที่สมบูรณ์ คือ 1) ปัจจัยด้านสังคมวิทยา ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาและบทบาททางสังคม 2) ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ เจตคติต่อการศึกษาและลักษณะการมุ่งอนาคตและ 3) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพและรายได้ ดังกรอบแนวคิดในการวิจัยในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท ด้านการศึกษาสายสามัญ ด้านอาชีพ ด้านสุขภาพอนามัยและการใช้ชีวิตในครอบครัว ด้านการเป็นพลเมืองดี และด้านการมีชีวิตที่สมบูรณ์
2. เพื่อเปรียบเทียบเจตคติต่อการศึกษาและลักษณะการมุ่งอนาคตของประชาชนในชนบทที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา บทบาททางสังคม อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมวิทยา จิตวิทยา เศรษฐกิจกับความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท
4. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท จังหวัดพังงา

สมมติฐานการวิจัย

1. เจตคติต่อการศึกษาและลักษณะการมุ่งอนาคตของประชาชนในชนบทมีความแตกต่างกันเมื่อจำแนกตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา บทบาททางสังคม อาชีพ และรายได้
2. ปัจจัยด้านสังคมวิทยา จิตวิทยา และเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กับความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบทจังหวัดพังงา

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ด้านความรู้
 - 1.1 ทราบถึงระดับความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท จังหวัดพังงา
 - 1.2 ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา จิตวิทยาและเศรษฐกิจกับระดับการความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบทจังหวัดพังงา
 - 1.3 ทราบถึงปัญหาอุปสรรคในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท จังหวัดพังงา
2. ด้านการนำไปใช้
 - 2.1 ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนให้ตรงตามความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

2.2 ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนให้สอดคล้องกับความแตกต่างของสถานภาพของแต่ละบุคคลได้ดียิ่งขึ้น

2.3 ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนที่เป็นอยู่และพัฒนาปรับปรุงให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร (Population)

ประชากรในการวิจัย คือ ประชาชนวัยผู้ใหญ่ที่มีอายุระหว่าง 25-60 ปี และอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดพังงา จำนวน 107,852 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2547:ออนไลน์) เลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 399 คน โดยวิธีการสุ่มหลายขั้นตอน (Multi Stage Random Sampling)

2. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

2.1.1 ปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา ได้แก่

1) เพศ

- (1) ชาย
- (2) หญิง

2) อายุ

- (1) 25-35 ปี
- (2) 36-45 ปี
- (2) 46-60 ปี

3) ระดับการศึกษา

- (1) ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า
- (2) มัธยมศึกษาตอนต้น
- (3) มัธยมศึกษาตอนปลาย
- (4) อนุปริญญา
- (5)ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

4) บทบาททางสังคม

- (1) เป็นผู้นำชุมชน
- (2) ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน

2.1.2 ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

- 1) เจตคติต่อการศึกษา
- 2) ลักษณะการมุ่งอนาคต

2.2.3 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

- 1) อาชีพ
 - (1) เกษตรกรรม
 - (2) ประมง
 - (3) รับจ้าง
 - (4) ค้าขาย
 - (5) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/เอกชน
 - (6) แม่บ้าน
- 2) รายได้ต่อเดือน
 - (1) ต่ำกว่า 5,000 บาท
 - (2) 5,001 บาท – 10,000 บาท
 - (3) 10,001 บาทขึ้นไป

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชนบท 5 ด้าน คือ

- 2.2.1 ด้านการศึกษาสายสามัญ (General Education)
- 2.2.2 ด้านอาชีพ (Occupation)
- 2.2.3 ด้านสุขภาพอนามัยและการใช้ชีวิตในครอบครัว (Were Sanitation and Family life)
- 2.2.4 ด้านการเป็นพลเมืองดี (Good Citizenship)
- 2.4.5 ด้านการมีชีวิตที่สมบูรณ์ (Self-Fulfillment)

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประชาชน หมายถึง ประชาชนวัยผู้ใหญ่ที่มีอายุระหว่าง 25-60 ปี อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชนบทของจังหวัดพังงา

ชนบท หมายถึง พื้นที่ในเขตบริการขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดพังงา
ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของประชาชน

บทบาททางสังคม หมายถึง การกระทำตนตามตำแหน่งหน้าที่ในสังคมโดยมีสถานะที่เป็นศูนย์กลางของการติดต่อภายในกลุ่ม คือ ตำแหน่งผู้นำ ซึ่งจะมีบทบาทเหนือผู้อื่นในการดำเนินการกลุ่ม ส่วนความสามารถรองลงมาก็จะมีตำแหน่งเป็นผู้ตาม

เจตคติต่อการศึกษา หมายถึง ความโน้มเอียงของความรู้สึกที่ดีและไม่ดีของประชาชนที่มีต่อการศึกษา ซึ่งคิดเป็นคะแนนที่ได้จากการตอบแบบวัดเจตคติต่อการศึกษา

ลักษณะการมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและสามารถวางแผนปฏิบัติเพื่อรองรับผลดี หรือป้องกันผลเสียตลอดจนสามารถควบคุมตนเองให้กระทำ หรือละเว้นการกระทำบางอย่างตามความต้องการของตนเองเพราะเล็งเห็นผลเสียที่จะเกิดตามมาทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นในภายหลัง

อาชีพ หมายถึง กิจกรรมหรืองานที่สร้างรายได้หลักที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดพังงา ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม ประมง รับจ้าง ค้าขาย ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/เอกชน
รายได้ หมายถึง รายได้ทั้งหมดต่อเดือนของประชาชนในชนบทจังหวัดพังงา

ความต้องการ หมายถึง ความปรารถนาของบุคคลที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักดันแรงจูงใจและก่อให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ที่พยายามให้บรรลุความมุ่งหมายของความต้องการ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาทั้งหมดของชีวิตมนุษย์ ครอบคลุมทุกเพศ ทุกวัย จากเกิดจนตาย มุ่งพัฒนามนุษย์ให้ปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน และพัฒนาต่อเนื่องให้เต็มศักยภาพของบุคคลแต่ละคน เป็นการศึกษาที่เกิดจากแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม ทั้งการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาสายสามัญ (General Education) หมายถึง ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นซึ่งสมาชิกในสังคมปัจจุบันควรมี ได้แก่ ความสามารถในการอ่านเขียน การคิดเลข และความรู้พื้นฐานในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อการสื่อสารกับบุคคลอื่นและช่วยให้อยู่ในสังคมได้ดี

การศึกษาด้านอาชีพ (Occupation) หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในงานอาชีพแขนงต่างๆ เช่น งานฝีมือ ช่างเทคนิครวมทั้งวิชาชีพในระดับต่างๆ

สุขภาพอนามัยและการใช้ชีวิตในครอบครัว (Were Sanitation and Family life)

หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขเบื้องต้น เช่น การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การอนามัยแม่และเด็ก การวางแผนครอบครัว เป็นต้น โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลสุขภาพของตนเอง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและหมู่บ้าน

การเป็นพลเมืองดี (Good Citizenship) หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้

บุคคล มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องราวของสังคมภายนอก เช่น ความรู้ด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระบบและกิจกรรมต่างๆ ในสังคม

การมีชีวิตที่สมบูรณ์ (Self-Fulfillment) หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้

บุคคลมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การศึกษาทางปรัชญา กิจกรรมทางด้านศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น